Barbu Ştefănescu-Delavrancea

Apus de soare

(1503-1504

Dramă în 4 acte

Personaje:

ŞTEFAN
CEL
MARE

BOGDAN

LOGOFĂTUL
TĂUT

POSTELNICUL
TOADER
VORNICUL
JURJ
HATMANUL
ARBORE
PÂRCĂLABUL
DRAGOŞ
PÂRCĂLABUL
ALEXA
PÂRCĂLABUL
GRUMAZĂ
PÂRCĂLABUL
ŞANDRU
PÂRCĂLABUL
COSTEA
PÂRCĂLABUL
NEGRILĂ

BĂTRÂNUL
ŞTEFUL, fost
pârcălab

BĂTRÂNUL
HRĂMAN, fost
pârcălab

PAHARNICUL
ULEA

CLUCERUL
HRINCOVICI

VAMEŞUL
CHIRACOLA

CLUCERUL
MOGHILĂ

STOLNICUL
DRĂGAN

JITNICERUL
STAVĂR

PETRU
RAREŞ

DOFTORUL
IERONIMO DA
CESENA

DOFTORUL ŞMIL

DOFTORUL
KLINGENSPORN

ŢUGULEA
MOGHILĂ

UN
PIETRAR

UN
CURTEAN

DOAMNA MARIA

IRINA, fata pârcălabului Dajbog, Ş 1476

REVECA,fata comisului Huru, Ş 1476

BĂLAŞA, fata pârcălabului Oană, Ş 1484

ILINCA, fata
pârcălabului
Gherman,

DOMNICA, fata
hatmanului
Arbore

ANCUŢA, fata
pârcălabului
Toader

OLEANA, fata
vornicului Duma

FIRA, fata
pârcălabului
Dragoş

LISANDRA, fata
pârcălabului
Alexa

JOIŢA, fata
pârcălabului
Ivanco

NEAGA, fata
pârcălabului
Şandru

ILEANA, fata
pârcălabului
Ivaşcu

HERA, fata
pârcălabului
Grumază

STĂNIŞOARA, fata
pârcălabului Ieremia

OANA

DOCHIA

Căpitani, copii de casă, aprozi,
hotnogi, hânsari[1] etc.

Actul I

În stânga, o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu gratii de fier, sfârşindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de piatră. O uşă dă pe terasă. Mai departe se vede turnul castelului. În dreapta, o poartă. Ceva mai în fund, un puţ cu două roate şi cu un colac de piatră. O albie cu apă de nălbit. Lângă puţ, o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori şi copaci bătrâni, înconjurată cu ziduri vechi. Jeţuri, scobite în piatră, la umbra copacilor. În fund, o parte din oraşul Suceava şi valea râului Suceava şerpuind dinspre munte. E o zi de toamnă. Vântul suflă. Frunzele cad.

Scena I

IRINA, REVECA, BĂLAŞA, ILINCA, ILEANA, DOMNICA, ANCUŢA, OLEANA, FIRA, LISANDRA, JOIŢA, HERA, NEAGA, STĂNIŞOARA, OANA, DOCHIA şi ŢUGULEA MOGHILĂ. *(La ridicarea cortinei toate lucrează.)*

IRINA: Cum, cum?

FIRA: Ei, aşa... Zic, se duse, se duse, până dete d-un balaur...

JOIŢĂ: Mai încet, Hera. Dai peste ţeavă... De un ce, Zamfiro?... Şi tu, Lisandra, bate mai domol... Na! iar ai încurcat firele...

LISANDRA: De un balaur... Staţi... A sărit tindechea.[2]

ILEANA: Cu gândul la Orhei. D-a mai sări o dată, să ştii că rămâi, ca mine, fată bătrână.

REVECA:
Ba
ca
mine...
IRINA:
Ba
ca
mine...
BĂLAŞA:
Ca
voi...
ca
noi...

ILINCA: Dumnezeu să ţie pe pârcălabul Alexa din Orhei.

NEAGA: Lasă focului basmul. La noapte. Vântul se umflă. Frunzele cad. Va fi numa bine: noapte, vijelie, basm, şi eu să mă ghemuiesc lângă dada Irina.

(S-aud toaca şi clopotele.)

REVECA: Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostanul fiert

şi fagurii de miere şi ulciorul cu apă rece.

DOCHIA: S-aducă mama, bunica maichii.

IRINA *(către Ţugulea)*: Şi tu? Ce stai ca un ţap logodit?... Eşti mândru... Ai sabie... Şi ce-ai să faci cu ea?

ŢUGULEA *(face cu mâna ca şi cum ar tăia)*: Să... IRINA: Măăăă...

ŢUGULEA:
Hî-
hî...
IRINA:
Când?...
ŢUGULEA:
Iacă
ş-
acuma...

IRINA: O! bătu-te-ar potca3! *(Îl mângâie.)* S-ajuţi mamei Dochii. Dar, vezi, ţine-ţi firea, nu-ţi pune mintea cu bostanul.

(Fetele râd.)

ŢUGULEA: Apoi... dă... maică, maică! *(Iese.)*

Scena II

Cele de sus, afară de ŢUGULEA şi DOCHIA.

LISANDRA: Am ţesut bine, dadă Reveca?

REVECA: Nu bate într-o parte. Apucă spata drept de mijloc. ANCUŢA: Dar eu?

REVECA: Mai bine... Nu strânge cârligele... Aşa... mâinile-n voie... ca şi cum te-ai juca.

DOMNICA: Verdele ăsta, ori ăsta, dadă Reveca?

REVECA: Priveşte firea... Aci, şcoala şi învăţătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte şi vii, toamna toate pălesc,

prind un fel de rugină, se învechesc... şi nimic murdar... Da, bine... STĂNIŞOARA: Uf! Doamne, Doamne!

REVECA: Ce, moţato? Ţi s-a urât? Binişor. Ghergheful e de răbdare. JOIŢA: Iaca şi barba părintelui Ivaşcu din Hotin...

IRINA: Ba părul tău de oaie creaţă. HERA: Am isprăvit. Nu mai am ţevi. BĂLAŞA: Da, dar pe dinafară cine-a dat? HERA: Numai la două. Le desfac şi le fac. OLEANA: E bine, Reveca?

REVECA: A! o minune! Ai zice că de când te-ai născut ţii furca-n brâu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gâlcă. Deştele tale mulg caierul, şi caierul se topeşte, şi fusul zbârnâie şi plutește parc-ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu ai să ţii casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?

OANA: Mai am puţintel şi le nălbesc. Prea multe. Şi nu mă plâng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gânduri...

REVECA: Mă băiete că porţi părul bălan ca plăieşii , ce spui? Ce gânduri? OANA: Nu vedeţi ce de fâşii? Şi încă trei cămăşi de in, dale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn ăl mare...

ILINCA:
Fa Oană,
ţie ţi-e
lene.
OANA:
Ba...

BĂLAŞA: Fa
Oană, ţie ţi-e
foame.
OANA: Ba...

BĂLAŞA: Fa Oană, pe tine te ţine
degeaba la curte. OANA: Dă...

IRINA: Fa Onişor, cin ţi-a dat ţie betele
astea de argint? OANA: Slăvitul.

REVECA: Daţi pace fetei... Ce e, Oană, cu
gândurile tale? OANA: Ce să fie?... Prea
multe fâşii... Prea multe... REVECA: Nu-i
trebuie? De ce te plângi?

OANA: Da... îi trebuie... Dar de ce aşa de multe?... Şi buna doamnă, când mi le-a dat, mi-a zis: Până diseară să le faci... Şi mai lungi, Oană, mai

lungi. Şi-a oftat. Şi, plecând, am văzut-o
făcându-şi cruce. TOATE: Făcându-şi cruce?

OANA: Da... Mie îmi
miroase a război...
TOATE: A!

ILINCA: Război... că de mult nu fusese... Aproape de doi ani... Şi se-mplinesc douăzeci de ani de când pârcălabii Gherman bietul tata şi Oană, tovarăşul lui, picară din turnul Cetăţii-Albe... Şi-a zis Oană lui Gherman: "Scapă tu!"... Şi-a răspuns Gherman lui Oană: "Ba tu!"... Şi s-au grijit amândoi, şi şi-au iertat păcatele unul altuia... Şi-a zis Oană lui Gherman: "Ţie-l Dumnezeu pe Ştefan!"... Şi-a zis Gherman lui Oană: "Amin!"... Ş-au pierit ei cu toţi ai lor...

IRINA: Sunt douăzeci şi şapte de ani încheiaţi de când pieri

floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru voievod... Flăcările se-nălţau până la cer... Şi el ţipa: "Nu vă lăsaţi!"... Şi pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: "Nu ne-om lăsa, dar du-te"... Şi comisul Huru, şi postelnicul Hrâncu îl târâră afară din luptă, rupându-i vestmintele de pe el, şi i-au zis: "Du-te, că Moldova nu piere, d-om pieri noi"... Şi s-au stins şi Hrâncu, şi Huru, şi Dajbog, cu toţi boierii mari şi mici, bătrâni şi tineri, până la unul, că Mohamed, văzându-i, a şoptit lăcrimând: "Oh! ţara aceasta nu va fi a mea!"... Şi sfântul s-a dus şi-a adunat plăieşii, şi-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l de dinapoi şi din lături pân l-a trecut Dunărea... Şi-a pus piatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumii: "Aici, eu am fost frânt, să cunoască şi să ştie toată suflarea din ţară că a fost cu voinţa lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, şi lăudat să fie numele lui în veacul vecilor".

TOATE: Amin!

REVECA: În patruzeci şi şase de ani, treizeci şi trei de bătălii, două fără izbândă şi treizeci şi una de biruinţi! El să trăiască, şi Moldovei i-e bine! ILEANA: Va trăi cât Matusalem, ştiu eu...

DOMNICA:
Şi
eu...
LISANDRA:
Şi
eu...

JOIŢA:
Şi
eu...
HERA:
E
înzăoat!

NEAGA: Când s-a născut, l-a scăldat în sânge de şerpoaică... IRINA: Şi de vultur... Să se strecoare şi să se înalţe...

Scena III

DOCHIA aduce, p-un cârpător[4] bostanul spart în bucăţi. Ies aburi. ŢUGULEA, pe două tăvi de argint, faguri de miere, pere şi struguri. OANA se duce cu un vraf de fâşii la puţ şi le-aşează în albie.

ŢUGULEA: Loc, loc... struguri măşcaţi... parcă ar fi lacrimi... şi faguri cu miros de sulcină... şi pere ca...

REVECA:
Cum?
ŢUGULEA:
Iacă
o
vorbă.

REVECA: De unde ştii?... Şterge-te la nas... Uf! şi ai şi sabie... Multe urzici ai tăiat...

ŢUGULEA: Sunt moldovean... Ţugulea al lui Moghilă... Să nu râzi de mine... Măria-sa doamna m-a pus să-nvăţ slujbă domnească... Pân la sabie...

REVECA: Sât!... Vine...

Scena IV

ŞTEFAN vine de la dreapta din ogradă. Mustăţile şi părul, aproape albe. C-o mână ţine pe DOAMNA MARIA, cu alta o sabie dreaptă cu mânerul cruce. La câţiva paşi, câţiva curteni şi aprozi în haine împodobite.

ŞTEFAN: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteţi pui de găină când trece uliul... Parcă sunteţi un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din iazuri când aude chiotul... Parcă sunteţi nişte flori de luncă când n-adie vântul... Smerite? Mie

nu-mi plac oamenii smeriţi... Veniţi să vă blagoslovesc. (Fetele se apropie sfioase.) Împrejurul meu... aşa... aşa... ca ierburile crude de pe bătrânul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfii, Ilinco... mai bine, fata pârcălabului Dajbog... Da... da... pe

rând... Ileană, erai mică când pieri Hrâncu... Şi tu, Oleană, ai să vezi pe tat-tău Duma. *(Toate sărută mâna domnului. Ţugulea nu se mişcă, încremenit.)* Dar tu? Tu eşti stană de piatră? Ai sabie? A? Bine. Din moşoroi, Moghilă. *(Vede pe Oana înlemnită cu fâşiile în mâini.)* Dar tu? Băbătie! Ce speli? Ştii tu pentru cine nălbeşti?

OANA: Da...

ŞTEFAN: Pentru cine?

OANA: Pentru preaslăvitul nostru stăpân...

ŞTEFAN: Pentru preaslăvitul nostru stăpân... Pentru osul lui! De câte ori îmi înfăş pulpa dreaptă zic doamnei: "Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana." *(Scapă sabia într-adins.)*Oană... *(Oana ridică sabia, i-o dă şi dă să-i sărute mâna, dar n-o ajunge.)* Să mă cobor la tine, ori să te-nalţi la mine? Priveşte drept în dreptul ochilor mei. A! tu plângi, Oană? Şi de ce? Aide... vino încoace... bătrâna mea prietenă. Pe creştetul tău să cadă sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi. *(O sărută în creştet.)* Destul aţi lucrat. *(Face semn să se ducă. Fetele se duc binişor şi în ordine.)* Apune soarele pe după trâmbele fumurii. Să lucrăm şi

noi. *(Se uită lung după ele, mai ales după Oana.)*

DOAMNA MARIA: Seamănă cu măria-ta... Ca două picături de apă... ŞTEFAN: Una care pică acum şi alta care a picat odinioară... Abur... risipit... Pe una o văd... pe cealaltă...

Scena V

ŞTEFAN şi MARIA.

DOAMNA MARIA: Stăpânul meu, toamna a sosit, soarele apune trist şi, în urma lui, o baltă de sânge. Vremea o să se strice... Ploi subţiri care pătrund... frig... viscol... Rămâi, sfântul meu stăpân...

ŞTEFAN *(trăgându-se pe un jeţ)*: Te rogi ca un copil... întâiaşi dată... DOAMNA MARIA: Întâiaşi dată... *(Îi ia mâinile amândouă.)* Ah! Moldovo, căci nu ţi-e milă...

ŞTEFAN: Milă?

DOAMNA MARIA: De mine...

ŞTEFAN: De tine şi de Moldova. De una fără alta, nu... nu-mi stă-n putinţă. Domnul care desparte ce e al lui de ce e al ţării... DOAMNA MARIA: Dar nu vezi măria-ta...

ŞTEFAN:
Că
sunt
bătrân...
DOAMNA
MARIA:
Nu...
ŞTEFAN:
Că
sunt
bolnav...

DOAMNA MARIA:
Nu... nu... adică...
ŞTEFAN: Adică,
da...

DOAMNA MARIA: Abia te văzui mai bine...

ŞTEFAN: Mario, Mario, ce bolnav? Ce picior? Uită-te la mine... Aşa priveşte un om bolnav? Şi nu merg bine? *(Face câţiva paşi, apăsând ceva mai adânc pe piciorul drept.)* Ieri nu-mi zâmbişi când încălecai pe Voitiş?

DOAMNA MARIA: Da...
Păreai un arhanghel!
ŞTEFAN: Ei...

DOAMNA MARIA: Rămâi, stăpâne! Îngrijeşti de Moldova îngrijind de sănătatea ta...

ŞTEFAN: Pocuţia...

DOAMNA
MARIA: Iarnă...
Viscole...
ŞTEFAN: Ah!
Pocuţia!

DOAMNA MARIA: Să înceapă primăvara...

ŞTEFAN: Iarnă e aici *(arată părul)*, şi niciodată primăvara nu va mai sosi. Iarna, călăreţi moldoveni străbat codrii, samestecă cu viforul şi cad asupra cetăţilor şi turnurile lor se năruie. Viforul are ochi! Şi pe când ai noştri deschid pârtii prin nămeţi, leşii se cocoloşesc la Halici, la Lew, care pe unde apucă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta!

ŞTEFAN: A... Doamnele nu sunt femei... Femei sunt destule... DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta... *(Surâde.)*

ŞTEFAN: Aşa da, Mario! Râsul tău... Erai de paisprezece ani când mi-ai râs întâi... Ah! Munteanco! nu-mi strica socotelile... Mai târziu oi fi ori n-

oi mai fi...

DOAMNA MARIA: O! ce zici...

ŞTEFAN: De douăzeci de ani turcii stăpânesc Chilia şi Cetatea-Albă, că leşii n-au ţinut învoiala. Atins la miazăzi, poporul ăsta trebuie să se ridice la miazănoapte. Sunt vro şase ani... Ioan Albert... Iagelonul... Craiul Poloniei... Ca un hoţoman năvăleşte în Moldova. Îl izbesc la Cosmin, în Dumbrava-Roşie, şi-l duc învins, bolnav, umilit, până aproape de Lew. Doborâi trufia Iagelonului. A îngenuncheat la Colomeia Ştefan în faţa Poloniei, îngenunche Polonia în faţa lui Ştefan!... Pui stăpânire pe Pocuţia. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frăţâne-său. Să aleagă el hotarele şi să ne facă lege. Şi la ziua pusă, împuterniciţii lui nu vin. Şi tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pârcălabul din Cernăuţi, că leşii se arată pe sub poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu se poate, trebuie să stăpânim Pocuţia, că această bucată de pământ e mai mult moldovenească ca leşească, ş-o ţinem zălog pe bani buni din punga strămoşilor, ş-o avem cu armele noastre, şi Ştefan n-a murit încă...

UN CURTEAN: Măria-ta, pârcălabii.

ŞTEFAN *(face semn să vie)*: Mario... lasă... lasă...

(Doamna Maria iese pe uşa din stânga.)

Scena VI

ŞTEFAN, hatmanul ARBORE, pârcălabul NEGRILĂ, pârcălabul DRAGOŞ, pârcălabul ALEXA, pârcălabul COSTEA, pârcălabul ŞANDRU, fostul pârcalab bătrânul HRĂMAN, vornicul JURJ.
(Toţi intră pe poarta din dreapta.)

ŞTEFAN: Bine aţi venit,
boieri d-voastră! TOŢI:
Să trăieşti, măria-ta!

ŞTEFAN: Cu toţii. *(Dă mâna pârcălabilor şi ei i-o sărută.)* A! şi moş Hrăman! Gata! Venişi! E nuntă! Pe frunte semn... La ceafă semn... umărul drept mai jos... mâna stângă ca un arc... deştele zdrobite... abia te mai ţii... Ce mai vrei, bătrâne? N-ai văzut destule?

HRĂMAN: Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau. Voinţa măria-tale, voinţa ţării. De vrea pace, pace, de vrea război, război. De n-aş fi venit, n-aş fi vrut ce vrea măria-ta... Ş-apoi asta nu pot...

ŞTEFAN: E, cum stau hotarele, pârcălabi, că după cum închideţi ochii aşa doarme şi ţara.

PÂRCĂLABUL
NEGRILĂ: Eu lăsai
pe... ŞTEFAN:
Toader.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ: Da, la Hotin. Bine. Litvanii şi ruşii sunt cu minte de când i-ai cuminţit măria-ta.

PÂRCĂLABUL ALEXA: Din turnul de la Orhei nici un semn de ropot. Senin cât bate ochiul. Ai liniştit pustietăţile d-a lungul Nistrului. Ş-apoi am lăsat pe...

ŞTEFAN: Pe pârcălabul Ivanco.

PÂRCĂLABUL ALEXA: De trei ori a cetit cartea măria-tale, tot i se părea că-l chemi pe el.

PÂRCĂLABUL COSTEA: În Soroca ne-ntărim mereu, şi bună pace. PÂRCĂLABUL ŞANDRU: Romăşcanii, ce ară şi seamănă toamna, seceră şi treieră vara. Se-mbogăţesc, dar nu se dau

lenii. Din Crăciuna, veşti bune. Nimic d-a lungul
Milcovului. Aşa îmi scrie starostea Buhor.

VORNICUL JURJ: În Ţara-de-Jos, tihnă. Negoţul se petrece fără

cârcotă. În Chilia şi Cetatea-Albă că de prin partea locului viu numai doi subaşi[5] cu roatele de turci, cât să păzească cetăţile.

PÂRCĂLABUL DRAGOŞ: Ungurii mai mult ar asculta de cuvântul măriei-tale ca de cuvântul craiului lor. Şi pârcălabii din Cicei şi Cetatea-de-Baltă, ca la ei acasă în milocul ungurimii.

ŞTEFAN: Da, pace de jur mprejurul ţării, ca şi înlăuntrul ei. Da... *(trage sabia pe jumătate)* se mişcă şi stă cumpănă la odihna ţării... Dar i-a venit iar rândul... Gata, Luca?

HATMANUL ARBORE: Gata!

UN CURTEAN: Măria-sa Bogdan.

Scena VII

Cei de sus. BOGDAN, bătrânul logofăt TĂUT, bătrânul postelnic ŞTEFUL, pârcălabul GRUMAZĂ, clucerul HRINCOVICI, vameşul CHIRACOLA, postelnicul TOADER, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR, clucerul MOGHILĂ, PETRU RAREŞ, mai mulţi căpitani, hânsari etc.

TOŢI: Să trăieşti, măria-ta.

ŞTEFAN: Cu toţii, boieri d-voastră! *(Se repede spre Bogdan, şchioapătă şi se opreşte.)* Ah! am să te îndrept eu! *(Îmbrăţişează pe*

Bogdan.) Măria-sa vodă Bogdan! De pe drumuri... Însemnat în bătălii înainte d-a domni singur... Fireşte că singur... Aşa se cuvine unui fecior de domn moldovean... Eşti mai răsărit ca mine...

BOGDAN: Cin să te-ajungă pe măria-ta!

ŞTEFAN: Tu!... Şi să mă-ntreci... Tu, sfios ca o fecioară, nu eşti sfios când drumul calului şi sabia vâjâie şi luminează ca fulgerul... Da, da... Ce e, Grumază, pe la Cernăuţi şi dincolo?

PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ: Bine-ar fi... Ce zici, clucere Hrincovici? ŞTEFAN: Ei...

CLUCERUL HRINCOVICI:
Pocuţia aşa ş-aşa... ŞTEFAN:
Pocuţia numai aşa să fie!

CLUCERUL HRINCOVICI: Că leşii se trag la judecată la căpitănia Haliciului, rusnecii şi moldovenii se supun legilor ţării noastre. ŞTEFAN: Dar vămile?

VAMEŞUL CHIRACOLA: Unii plătesc, alţii zic c-au plătit cardinalului... CLUCERUL MOGHILĂ: Alea-s vămile văzduhului...

ŞTEFAN: Cardinal, iagelon, bolnav, trufaş, leah... Ce nu e din câte n-ar trebui să fie? Şi nimic din câte ar trebui să fie... Şi tu, Tăut? Şi tu, Ştefule? O! prietenii mei, cu bărbile până în pământ, nămeţi nenvinşi de oameni, albiţi de griji şi de vremuri...

LOGOFĂTUL TĂUT: Cu
tinereţea, măria-ta...
POSTELNICUL ŞTEFUL: ...Aşa,
bat-o pustia...

PÂRCĂLABUL HRĂMAN: Vărul Tăut zise o vorbă... Că de la Dumnezeu este...

ŞTEFAN: Postelnice Toader, ce ştiri de pe unde-ai umblat? Ai adus?... Ai vorbit cu dogele? Te-a blagoslovit sfântul de la Roma?

POSTELNICUL TOADER: Adus, măria-ta. Om iscusit şi cu ştiinţă. Venezia, ca şi cum ai visa. Noul doge se logodea cu marea. CLUCERUL MOGHILĂ: Frumoasă mireasă!

ŞTEFAN: Arunca inelul în valuri...

CLUCERUL MOGHILĂ: Bună de strâns în

braţe! POSTELNICUL TOADER: Şi numele tău cinstit şi lăudat... ŞTEFAN: Ştiu... Dar bani?...

POSTELNICUL TOADER: De...

CLUCERUL MOGHILĂ: Ce e cu banii ceia?... Cam de mult îi aşteptăm... ŞTEFAN: Negustori, Moghilă... Nu mi-au dat ei nici la Baia, nici la Podu-Înalt, nici la Războieni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Matiaş. Acum la... *(Se priveşte.)* Negustorii au dreptate!... Ei, la Roma?

POSTELNICUL TOADER: La Roma...

ŞTEFAN: Blagosloveniile urmaşului lui Sân-Petru, mie, sabia lui Christos... Doamne, iartă-mă... Şi cum îl cheamă pe doftor? POSTELNICUL TOADER: Jeronimo da Cesena.

CLUCERUL MOGHILĂ: După nume trebuie să aibă o barbă cât toate zilele...

POSTELNICUL TOADER: Ras şi cu plete lungi.

ŞTEFAN: Acum la ale noastre. Boieri, ştiţi că Alexandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că n-ar fi fost faţă. Iar să ne judece frăţâne-său Vladislav. La 2 noiembrie. Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz, omul cardinalului, n-are să vie, ca şi omul lui Ion Albert. Noi s-aşteptăm în Cernăuţi cu 5.000 de oaste aleasă. Toţi călări. Soseşte, bine; nu? o plimbare-n toată Pocuţia ş-o raită până la Haliciu, şi poate şi mai sus. Ş-apoi se va şti cine e pârcălab acolo şi cine nu e, cui se cuvine adunarea vămilor şi cui nu.

TOŢI *(afară de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan şi de jitnicerul*

Stavăr): Da, măria-ta.

ŞTEFAN: Nu, măria-ta?... *(Apucă pe paharnicul Ulea de guler.)* PAHARNICUL ULEA: Am socotit...

ŞTEFAN: Ce-ai socotit?

PAHARNICUL ULEA: Că... cu sănătatea măriei-voastre... ŞTEFAN: Ce?... Boieri, cine e mai bolnav din noi amândoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Aci *(arată piciorul)*, oleacă măriata... Aci *(arată la cap)* să se-ngrijească vărul Ulea...

ŞTEFAN: Ei, nu uiţi că am tăiat pe din două moşiile Gădinţii, Storpul şi Madravilele, după dreptate, jumătate ţie şi jumătate răzăşilor. Şi te-am făcut paharnic, şi ţi-am dat viaţa mea pe mâna ta. Tustrei ţineaţi ochii în pământ, ştiind că mie nu-mi plac oamenii care se uită în jos. Frunţile sus... Aşa, că sus e luna, stelele, soarele şi cerul... de sus ne vine harul... de sus, cearta... şi sus e mântuirea şi iertarea păcatelor noastre... *(Saud cântări nedesluşite din depărtări. A început să se coboare întunecimea.)* Ai aprins focurile, Arbore?

HATMANUL ARBORE: De trei nopţi ard.

ŞTEFAN: Ia?... Rareş, repezi... *(Rareş se duce-n fugă. Se urcă pe zid.)* RAREŞ (de pe zid): Abia se văd... Vin... Din Scheia... din Lisaura... din Ciritei... de pretutindeni...

ŞTEFAN: Oh! săracii!... Săracii mei ş-ai voştri... Săraci şi voi şi eu... Ce bogată e Moldova! *(Ştefan şi boierii se reped la zidul care înconjoară ograda, afară de paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi jitnicerul Stavăr.)*

PAHARNICUL ULEA
(încet): Aţi văzut?
STOLNICUL
DRĂGAN: Văzut.
PAHARNICUL ULEA:
Nu mai e Ştefan!
JITNICERUL
STAVĂR: Dar cine e?

PAHARNICUL ULEA: Umbra marelui Ştefan. *(Tustrei se duc şi s-amestecă cu ceilalţi.)*

PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ *(de pe zid)*: Ca nişte nori albi ce se târâie pe pământ...

ŞTEFAN: Da...

HATMANUL ARBORE: Ca nişte
turme de berbeci... ŞTEFAN: Da...
da...

HRĂMAN: Parc-aud
ceva... dar nu-i văd...
ŞTEFUL: Parcă văd
ceva... dar nu-i aud...

LOGOFĂTUL TĂUT: Nu-i aud şi nu-i văd... dar îi simt...

ŞTEFAN: I-aud şi-i văd, îi văd şi-i aud... O! cum se varsă apele în Siret, aşa vin şuvoaiele în Suceava la chemarea voievodului lor!... Auziţi?... Sub poale de codru verde...

HRĂMAN:
Încep
să-i şi
văd...
ŞTEFUL:
Încep
să-i şi
aud...

ŞTEFAN *(trage sabia şi face semn în depărtare)*: O! mai sunteţi?... Să nu mai sece izvorul vostru!...

Actul II

Acelaşi tablou ca în actul întâi, cu deosebire că e vară şi arborii încărcaţi cu fructe, unele coapte, altele pârguite, altele verzi. S-aud păsările cântând.

Scena I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, ILEANA, BĂLAŞA, HERA, OLEANA, OANA, ŢUGULEA, MOGHILĂ, DOCHIA.

DOAMNA MARIA: O, fetele mele iubite, mai lăsaţi lucrul... De-o lună Ştefan nu dă semn de viaţă... Ce-a putut să i se întâmple?... Dar ce n-a putut?... Bolnav... Abia se sculă din pat, şi porni cu iarna-n cap... Doamne!

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: Până acum o lună primeam veşti peste veşti... Bine... sănătos... zdravăn... aşează ţara... Întocmeşte Pocuţia... va sosi... biruitor ca totdeauna... Îmi creştea inima... Şi de*(înnumără pe deşte)*... da... de treizeci de zile, nimic...

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: S-a dus frumuseţea. Uită-te la părul meu. S-a lăţit şuviţa albă cu două deşte de când nici o veste... Auziţi cum cântă de te slăvesc... Sunt aceleaşi... Cântaţi, păsări ale cerului, nepăsătoare la durerile noastre. A căzut omătul, a suflat vântul de primăvară, au încolţit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăşi rodul... Şi toate numai pentru voi. Partea noastră? Răbdări şi lacrimi. De ce omul n-a fi putând a fire ca ştejarul? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mândreţea şi bărbăţia!

REVECA: Ce nu se schimbă, stăpâna mea a bună! Frunzele cresc

şi nu sunt aceleaşi. Stejarul are şi el o margine. Grâul e tot grâu, dar nu mai e acelaşi. Doar glasurile rămân la păsări; ele se duc, altele vin... Şi noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrâneşte, se scutură şi cade. DOAMNA MARIA: Da, Reveca, gânduri, nimicuri. Să-l văd pe viteazul meu... să-i fac patul... să-l culc... "Adormi, măriata, n-a fost nimic. O gâză bate în geamuri"... Ce somn uşor în grijile grele... Î, muiere rea! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pe urmele tată-său calcă. Păcat că şi-a pierdut ochiul. Eu am doi. La ce-mi slujeşte? Şi cu unul v-aş vedea pe lângă mine. Am două picioare zdravene. Să împart: un ochi lui Bogdan, un picior lui Ştefan... Aş întineri...

HERA: Şi eu... când m-ar lăsa doamna... ce-aş mai săruta? DOAMNA MARIA: Tu?

OLEANA: Şi eu, când vrea doamna, cu cine aş mai umbla? DOAMNA MARIA: Tu... O! muşatină! Aş lua de la mine şi-aş da la ai tăi...

ILEANA: Ţie Domnul pe domnii noştri, doamnă!

DOAMNA MARIA: Numele Tatălui... şi-al Fiului... şi-al Sfântului Duh... Amin... Ţugulea!

ŢUGULEA:
Poruncă,
doamnă.
DOAMNA
MARIA:
Ce?
ŢUGULEA:
Da...
măria-
ta...

DOAMNA MARIA *(făcându-se supărată)*: Sabia... cu care te-am încins eu...

ŢUGULEA: Da, măria-ta!

DOAMNA MARIA *(pare necăjită)*: Şi de ce n-o mai porţi? ŢUGULEA: Ele ştiu... Să spuie Bălaşa...

BĂLAŞA: Şotii, măria-ta... Zice c-aş fi zis eu că de ce nici la 14 ani, aproape împliniţi, nu s-a dus la război cu tat-său Moşoroi, asta, Moghilă...

ŢUGULEA: Ai zis, aţi zis, ai râs, aţi râs, şi ştiaţi bine c-am dat în genunchi la măria-sa Bogdan şi la tătuca... Şi ei au râs, dar nu ca d-voastră... cu moşoroi... cu vătrar... cu potcă... şi câte şi mai câte... C-am zis: săracul de mine, n-o mai port... Şi n-o mai port!

DOAMNA MARIA *(ascunzându-şi surâsul)*: Altă dată să mi le spui mie. ŢUGULEA: Iacă le spui...

DOAMNA MARIA: Mă băietane, pune sabia, că va sosi şi ceasul tău. Şi s-o porţi...

REVECA: Până când ţara va
avea nevoie de ea... ŢUGULEA:
Uf!

DOAMNA MARIA *(către Reveca)*: Inimos şi mucalit ca tatsău... Ţugulea, să dai ajutor Dochiei. Mamă Dochio...

DOCHIA: La porunci.

DOAMNA MARIA: A fiert grâul cu lapte?

DOCHIA: Iacă-l aduc. Acuşi. *(Dochia şi Ţugulea ies.)*

Scena II

DOAMNA MARIA: Oană,
Oană, ce roboteşti? OANA:
Spăl, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Ce speli, Oană?

OANA: Pentru împăratul nost'... Să fie gata pân-o veni...

DOAMNA MARIA: N-ai isprăvit?

OANA: Isprăvit... Le-am
luat a doua oară...
DOAMNA MARIA: Cum
îţi zice el, Oană? OANA:
Băbătie, măria-ta.

DOAMNA
MARIA: De ce,
Oană? OANA:
Fiindcă aşa-i
place, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Dar ţie cum
îţi place, Oană? OANA: Cum îi
place şi lui, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Şi cum te
mai alintă, Oană? OANA: Dă,
măria-ta...

DOAMNA
MARIA: Dă...
cum, Oană?
OANA: Cum,
măria-ta?

DOAMNA MARIA: A! nu vrei să spui doamnei?

OANA: Cum să nu, măria-ta. Până acum doi ani mă suia pe genunchiul drept... ba nu, p-ăl stâng, şi mă juca şi zicea: "Oană, Oană, bărlăoană, Onoi, bârloi, Oi, moi"... De doi ani îmi zice: "Băbătie, cum o mai duci cu bătrâneţile?" "Bine", zic. "Ai zis bine? Nu, rău, că sunt rele, bată-le focul". Aşa, măria-ta.

DOAMNA MARIA *(luând la o parte pe Irina)*: Ce vrei, Irino... Om de război... Trei luni acasă şi nouă pretutindeni, numai acasă, nu. IRINA: Sufletul măriei-tale ca chipul măriei-tale... Maica Domnului, adusă de la Roma de postelnicul Purcevici.

DOAMNA MARIA: Soţie de domn şi mumă de domn, da Maica Domnului nu, Irino.

IRINA: Buuuno!

Scena III

Cele de sus. DOCHIA intră aducând p-o tavă de porţelan albă cu margini albastre grâul fiert. ŢUGULEA MOGHILĂ încins cu sabia.

IRINA: Cine să
guste întâi,
măria-ta?
DOAMNA
MARIA: Ilinca.

ILINCA: Buuun, măria-ta.

DOCHIA: Grâul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dezghiocat, puţintică miere şi scorţişoară. Talgerele, boier Ţugulea.

ŢUGULEA: Iacătă-le. Cel cu aur al măriei-sale.

DOAMNA *(luând din grâu, scapă talgerul şi-l sparge)*: Ah! semn rău!... Mă gândii la Ştefan, la piciorul lui, la bătrâneţea lui... Ia! Ascultaţi...

Scena IV

Cele de sus. CLUCERUL MOGHILĂ vine într-un suflet.

DOAMNA MARIA: Ah! Moghilă! Ce e? Bine?

CLUCERUL MOGHILĂ: Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu aşa...

DOAMNA MARIA: Spune degrab...

CLUCERUL MOGHILĂ: Spui îndată, acuşica... Cât ai bea o oca de vin, şi e aici. M-a trimis înainte să vă spui. Calul mia şchiopat, c-aş fi fost de mult...

DOAMNA MARIA: Mai iute, Moghilă, mai iute! CLUCERUL MOGHILĂ: Nu e nici biruit, nici rănit... DOAMNA MARIA: Cum e?

CLUCERUL MOGHILĂ: Biruitor şi cu rana veche ceva mai înrăită ca-n trecut...

DOAMNA MARIA: A!

CLUCERUL MOGHILĂ: Şi ceva mai potolită ca acum şapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă, Ţugulea taichii... Acum pe şart, măria-ta. DOAMNA MARIA: Da, da, Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Mătură tot înaintea lui. Şi toţi îi jurară credinţă, şi moldoveni, şi rusneci, şi leşi. Să fi văzut, doamnă, p-ai craiului Lixandru... "*in eternitate fidelitas, nos et descendentes nobis*" 6... Se muie gerul. Se topiră zăpezile. Se umflară apele. El porunci să stăm pe loc... Se retraseră apele... Să mergem înainte, până sub Halici. Acolo se deschide o vale lărguţă. Întâi sta Luca Arbore, peste o mie de călăreţi.

Mai departe, el, cu altă mie. Şi în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi care închide valea despre răsărit... Caii noştri odihniţi şi iuţi... Ne pomenirăm cu patru inşi c-un ştergar alb în vârful suliţei. Luca Arbore le deschise drum până la el. Aci descălecară. Scoaseră căciulile încondurate, îi sărutară mâinile şi-i dădură o carte ca din partea î.p.s. cardinalului... Şi văzurăm pe domn ca pământul, că pământul nu l-ar fi încăput... Atât le zise: Încălecaţi, şi haiti!... Veniseră potolit şi se duceau într-o prăfăraie... Să tot fi trecut ca de când am început, şi se porniră lungi şiruri de călăreţi. Leşii!... Când să se ciocnească cu Luca Arbore, moldovenii se desfac în două, şi apucară unii într-o parte şi alţii într-alta. Duşmanii se reped. El... face faţa dos şi dosul faţă, şi-o ia la fugă stăpânită, ceva mai iute ca leşii... În apropierea zăvoiului se desfac în două, unii într-o parte şi alţii într-alta... Până să se oprească leşii, înfierbântaţi ca de biruinţă, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind şi-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului... DOAMNA MARIA: Ei, ş-apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prinşi de toate părţile, azvârliră armele jos. Şi curse sânge până la ţurloaiele cailor... Straşnic răcnea leul Moldovei, că auia valea şi codrii... Şi vitejii crezură că urlă a război... Şi el, pasămite, îi ţinea de rău... Aşa se stinse ca la jumătate din leşi, până prinseră de veste care era porunca domnului... Omul în frământarea luptei nu mai e om. Îl loveşti, nu-l doare. Cade şi alţii îl calcă, nu simte. Tot se pierde ca în genunea morţii!... Numai după ce încetează bătălia... Oh!

Doamnă!... se ridică de pe câmp atâta jale, că nu poţi... şi curg lacrimile, şi plângi fără să ştii pe cine... Dădu poruncă să alegem şi să îngropăm pe morţii noştri. Puţini picară, dar mari suflete. Ca la două sute... Aci închiseră ochii postelnicul Ştefu l şi pârcălabul Hrăman. Că le zise milostivul: "Staţi, moşilor, că nu e de voi!" Ei, aş!... Apoi intrarăm în Halici cu vro trei mii de prinşi. Aci le dădu drumul şi le zise: "Spuneţi cardinalului să aibă pe suflet sufletele morţilor din valea Haliciului". Şi înapoindu-le cartea le zise: "Asta s-o scrie popilor, iar nu domnilor, şi nu domnului!" DOAMNA MARIA: Ei, ş-apoi...

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi porunci halicenilor să-i care piatră. Şi cioplirăm cu toţii, vro două săptămâni, bourii Moldovei. Şi eu cioplii, măria-ta, că domnul, văzându-mă, nu-şi putu ţine râsul şi zise: "Meştere Moghilă, capul bourului tău ca coada lui Voitiş al meu... Mai grea dalta ca sabia, Moghilă".

DOAMNA MARIA: Apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi făcurăm moşoroaie şi pietruirăm Pocuţia cu bourii noştri, adânci d-un stânjen, ducând dâră oablă din apa Nistrului până-n muntele ăl mare ce stă ca şira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de sub pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Şi...

DOAMNA MARIA: Şi...

CLUCERUL MOGHILĂ: Şi, după ce aşeză ţara, lăsă pârcălab pe Hrincovici şi vameş pe Chiracola. Şi ne înşiruirăm călări şi plecarăm înapoi cu voievozii noştri înainte. Şi începurăm să cântăm: "Doină, doină, nu te duce de la mine, doină, nu fugi de bine, doină". Într-o zi Duminica Rusaliilor sta soarele să scapete, ajunserăm p-o cărăruie de piatră. O ploiţă caldă stropise fâşia de drum. Voitiş, înr-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pintenii. Calul sări şi căzu, apucându-i piciorul sub el...

DOAMNA MARIA (cu spaimă): Cel cu rana?
CLUCERUL MOGHILĂ: Da...

DOAMNA MARIA: Oh!

CLUCERUL MOGHILĂ: În stânga prăpastie, în dreapta piept de munte. Voitiş tremura... Când l-am scos, sângele pătrunsese prin legături... l-am dus pe mâini... El atât a zis: "Unde e aţa mai subţire, acolo se rupe"... Doftorul Cesena aci. Până a doua zi piciorul se făcu butuc... Boli, aiuri ierte-mă Dumnezeu , se făcu mai bine, şi de şapte zile, pe drum. DOAMNA MARIA: Ah!

CLUCERUL MOGHILĂ *(auzind buciumele)*: Dar iată-l!... Răsare soarele, şi încălzeşte şi pe boieri şi pe oase goale, fără deosebire, că nimeni nu s-a plâns de judecăţile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit unde

a fost mai greu, însufleţind pe cei cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele... *(Doamna face semn fetelor să se ducă.)*

OANA *(furişându-se)*: Să nu-l văd? Mai bine oarbă decât să nu-l văd!

(Se dă după colacul de piatră al puţului.)

Scena V

ŞTEFAN, alb ca zăpada, vine rezemat la braţul doftorului CESENA, BOGDAN, logofătul TĂUT, vornicul JURJ, hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER, pârcălabii COSTEA, DRAGOŞ, ALEXA, ŞANDRU, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR şi mai mulţi curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hânsari etc.

ŞTEFAN *(intră prin poarta turnului din dreapta cu tot alaiul)*: Staţi, copii! Opriţi unde am văzut pe doamna!

DOAMNA MARIA: Măria-ta!... *(I s-aruncă-n braţe.)*

ŞTEFAN: Ea, ca cea dintâi rândunică, îmi vesteşte primăvara... Căutaţi sub piciorul drept, şi de-ţi găsi cărbune, să-l beau în paharul meu de sărbătoare, că e bun de friguri; de-ţi găsi plumb, să-l topim, să-l turnăm într-o cană cu apă neîncepută, şi, din ce se va închega, voi vedea ce va veni mai apoi..

(Şade pe o laiţă de piatră.)

DOAMNA MARIA *(îngenunchind)*: Ţi-e cald, măria-ta?... Ai căldură... năduşeşti...

ŞTEFAN: Vrei să-mi fie frig? Cesena, cum e mai bine: cald ori frig? IERONIMO DA CESENA: Mai bine cald ca frig, *ma preferisco recorito senza sentir il freddo*[7] .

PETRU RAREŞ: Cărbune, măria-ta.

ŞTEFAN: A, e negru, dar mai negre sunt sprâncenele doamnei... Cine-ar avea inima aşa de mică şi aşa de neagră ca să ţie pică domnului lui?... Mario! Fii mândră de Bogdan al nostru... Io, Ştefan voievod, m-am pus la

porunca lui, ca şi portarul Sucevei, ş-a biruit tocmai cum aş fi biruit şi eu... Nu e aşa, boieri? Nu e aşa, paharnice Ulea?... Nu e aşa?... DOAMNA MARIA: Îl uitasem pe el, măria-ta... Bogdane! *(Bogdan dă-n genunchi lângă doamna.)*

ŞTEFAN: Să-mi dea vin de Cotnar... Vreau să beau în sănătatea doamnei ş-a fiului ei...

CESENA: Vin, pentru ce vin? *Non, serenissime*[8] .

ŞTEFAN: Rareş!... *(Rareş se duce repede pe uşa de pe terasă.)* Doftore, te-am ascultat până azi... Mi-e sete... Nu vezi pe cine

am la genunchii mei? Pe muma care a purtat în pântecele ei pe domnul de mâine al Moldovei... Voitiş?... E bine?... El nu are abur, ci suflet... Să-l plimbe în fiece zi până m-oi întrema... *(Rareş vine cu trei pahare, două de argint şi unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ştefan fărâmă între deşte cărbunele şi-l pune în paharul de alabastru. Doamna şi Bogdan iau paharele de argint. Ştefan ridică pe al său.)* În sănătatea...

Ah!... *(Lasă paharul în jos.)*

DOAMNA MARIA: Ce te doare, păcatele mele?

ŞTEFAN: Nimic pe domnul Moldovei... Ce e durerea?... Şi toate pe Ştefan Muşatin, fiul lui Bogdan şi nepotul lui Alexandru cel Bun... Dă de duşcă, Bogdane... *(Ştefan soarbe paharul.)*Cald...

CESENA: Să ne odihnim, *serenissime*.

ŞTEFAN: Să te odihneşti, doftore... În Italia se odihnesc mult principii... îî!... Ce-o fi durerea?

CESENA: Odihnă, *serenissime*. ŞTEFAN: Mă voi odihni, dar nu acum. DOAMNA MARIA: Te rog... să mergem...

ŞTEFAN: Mă rogi?... Neadormitul Ştefan a ajuns lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan şi-a rămas fără pecetea domnească... O!... *(Ştefan iese la braţul doftorului Cesena şi la al Mariei pe uşa de pe terasă, urmat de toţi.)*

Scena VI

Paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN şi jitnicerul STAVĂR

rămân. OANA priveşte în toate părţile, vrea să se ducă şi se teme să n-o vadă.

PAHARNICUL ULEA: În curând scaunul Moldovei e văduv. Piciorul lui Ştefan obrinteşte. Încheieturile lui sunt prinse. Bietul domn! Mare a fost... că de mărimea lui nu mai sufla nici un boier... Ei, ce ziceţi? STOLNICUL DRĂGAN: Ce să zicem?... Bogdan?... De viteaz n-are cum mai fi. Dar cred că după datină ar avea drept Ştefăniţă, din Ţarigrad, fiul răposatului Alexandru, feciorul cel mai mare al lui Ştefan... JITNICERUL STAVĂR: Ş-apoi domn schilod cine a mai văzut? Chior? treacă-meargă... dar orb? Că n-are un ochi deloc. I l-a scos cu suliţa un călăreţ teuton la Cosmin... O! să-l fi văzut cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins spart de-o cloşcă nedibace, cum răgea snopind pe duşmani... ai fi zis că vedea mai bine cu un ochi decât cu doi... PAHARNICUL ULEA: Ţara are nevoie de tihnă. Cu Bogdan, iar războaie. STOLNICUL DRĂGAN: Ştefăniţă e nevârstnic. Vom alcătui o epitropie... JITNICERUL STAVĂR: Din cei mai de seamă boieri... Hatmanul Arbore, pârcălabul Grumază şi d-ta, paharnice Ulea...

PAHARNICUL ULEA: Sâât! Nimic lui Arbore. Până n-o închide ochii şoimanul, să nu vorbim decât boierilor cu meteahnă. Din sfatul domnesc... lui Gavril Lepădatu şi comisului Roată. Atât. Ochiul vulturului bătrân clipeşte încă... Vărsa văpăi, mă frigea privirea lui... Sâât! *(Tustrei ies pe poarta din dreapta.)*

Scena VII

OANA singură, apoi PETRU RAREŞ.

OANA: O! Doamne, Doamne! Să schimbe ei ursita? Cine să închidă ochii? Domnul cel sfânt? N-are sfârşit cel care are milă de toţi! *(Dă să iasă pe după castel şi se întoarce la glasul lui Rareş.)*

PETRU RAREŞ *(ieşind din castel)*: Ce, fugi, Oană?

OANA: Nu, Rareş.

PETRU RAREŞ: De ce-ţi sunt ochii roşii? Ai plâns? OANA: Nu...

PETRU RAREŞ: Ba da... Ochii tăi sunt tulburi...

OANA: Ce ochi să rămâie senini când ai bunului Ştefan ard!

PETRU RAREŞ: El are nouă suflete, Oană. Ploile, zăpezile, zbuciumul şi drumul lung şi greu... Olecuţă de odihnă, şi se întremează zmeul bătrân. OANA: Da, Rareş, da...

PETRU RAREŞ: Şi se face bine...

OANA: Bine?... Bine să-i dea Dumnezeu!... Bine... PETRU RAREŞ: Şi ţie, Oană...

OANA: Şi d-tale, Rareş...

PETRU RAREŞ: Şi nouă, amândurora... OANA: Şi, Rareş, şi...

PETRU RAREŞ: Dă-mi o mână, Oană... OANA: De ce?...

PETRU RAREŞ:
Aşa, că mi-e
dragă... OANA:
O!...

PETRU RAREŞ: Ce râzi? Nu ţi-am mai spus?

OANA: Ba mi-ai spus... de câte ori... În urmă mai ales...

PETRU RAREŞ: Şi dreapta mi-e dragă, şi stânga mi-e dragă, şi amândoi ochii cu lumini adânci, şi părul tău rotunjit pe spate şi învolt ca un fum auriu, şi gura ta cu buze ca măceşea, şi mijlocul tău ca trestia de baltă, şi mersul tău uşor ca de presură, şi toată fiinţa ta...

OANA: O! Rareş... *(Râde.)* Şi toată fiinţa mea...
(Râde.) PETRU RAREŞ: Toată fiinţa ta mi-e dragă,
că te iubesc, Oană! OANA: Cum, Rareş?... *(Râde.)*

PETRU RAREŞ: Întruna te-am visat, Oană... Şi te-am văzut întruna la război... Când porneam cercetaşii, când mă băteam, când mă culcam, când mă sculam, călare, pe jos, la şipote, în codru, neostiat9 în faţa ochilor mei...

OANA: Ca p-o soră, Rareş.

PETRU
RAREŞ: Nu
ca p-o soră...
OANA: Şi de
când, Rareş?

PETRU RAREŞ: De când împlinişi 14 ani... De
pe la Paşte... OANA: Mi-eşti drag, Rareş, dar...

PETRU RAREŞ: Dar...

OANA: Nu ţii minte când mă ridicai în braţe să rup para cea mai coaptă, când te căţărai în vârful copacilor ca să-mi dai pui de stăncuţă...

PETRU RAREŞ: Da... şi te sărutam...

OANA: Da, şi mă sărutai... Ş-acum... na... sărută... *(Râde.)* PETRU RAREŞ: Nu, Oană, nu aşa!

OANA: Dar cum, Rareş, cum?... Ca p-o miluită fără părinţi? PETRU RAREŞ: Nu...

OANA: Ca p-o pripăşită la curtea doamnei Maria? PETRU RAREŞ: Ah! nu...

OANA: Ca p-o pasăre pribeagă?... Şi nu uita că tu eşti boier, Rareş... PETRU RAREŞ: Ce boier?... Al Mariei ş-al lui Rareş, pescarul din Hârlău. OANA: Eşti căpitan de oaste şi prieten al domnului Bogdan...

PETRU RAREŞ: Sunt ce sunt, şi fără tine mai bine să nu fiu!

OANA: Doamne, Rareş... Dar tu mi-eşti ca un frate... Eu mireasă? N-ai nici cui să mă ceri.

PETRU RAREŞ: Stăpânului a toate, ca unui drept părinte.

OANA: A! nu, Rareş, nu!... Nu simţ nimic în mine... Mieşti drag ca un frate, dar nu te iubesc... Şi domnul e bolnav...

PETRU RAREŞ: Domnul e bun, milostiv şi îndurător... *(O sărută pe amândoi obrajii şi pleacă repede.)*

OANA: Ciudat!... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea! *(Iese prin stânga pe după castel.)*

Scena VIII

ŞTEFAN, cu piciorul înfăşurat, iese şchiopătând puţin la braţul DOAMNEI MARIA, IERONIMO DA CESENA.

ŞTEFAN *(se aşează pe laiţa de piatră de sub copacul din mijloc)*: Aşa... Aer, doftore, aer... *Cosi, serenissime... non, serenissime... si, serenissime*[10] ... pentru o zgaibă... Parc-aş fi copil...

CESENA: *Serenissime*,
nici o mişcare...
ŞTEFAN: Zău...

CESENA: *Parole non piu*[11]...

ŞTEFAN: *Non piu*... Ca un mort... uf!... când voi avea nevoie de d-ta, doftore, te chem... *(Doftorul se duce în castel.)*

DOAMNA MARIA: Ascultă-l...
ŞTEFAN: Eu?... S-ascult?
DOAMNA MARIA: Măria-ta...

ŞTEFAN: N-am ascultat de tătari, de leşi, de unguri, de turci... şi s-ascult d-un venezian... a! ha!...

DOAMNA MARIA: De când ai început să vorbeşti, a crescut căldura... *(Îi pipăie mâinile)*.

ŞTEFAN: Şi va veni ş-un doftor de la Nüremberg şi altul de la Mengli-Ghirai... Îmi scrie că ştie şi toaca-n cer... Un evreu...

DOAMNA MARIA: Mai puţin, măria-ta...

ŞTEFAN: Puţin, puţin... Toţi doftorii la capul unui bolnav... UN CURTEAN: Măria-ta, foaia judecăţilor.

DOAMNA

MARIA: Ah!
ŞTEFAN:
Clucerul
Moghilă?
Să...

Scena IX

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, clucerul MOGHILĂ.

CLUCERUL
MOGHILĂ:
Măria-ta...
ŞTEFAN:
Judecăţile
dezlegate.

CLUCERUL MOGHILĂ *(citeşte)*: Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fâşie de moşie. Prigonitorul pierde. Pan Mirăuţ nu dă depline socoteli ipitropisiţilor săi nepoţi. E osândit să le plătească 100 de galbeni genovezi şi să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui au din prietenii lui. Obştea răzăşilor Pătrăşcani pentru 12.000 de fălci, cu munte, cu stâni, cu ţărcători şi cu ocini. Judecata, peste altă zi nehotărâtă...

ŞTEFAN: De ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prealuminatul Bogdan s-a făgăduit că va merge însuşi la faţa locului.

ŞTEFAN: Bine.

CLUCERUL MOGHILĂ: Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei-tale, cu şapte sate omeneşti pentru robire de mori. Vornicul Duma pierde.

ŞTEFAN: Cine pierde?

CLUCERUL MOGHILĂ:
Vărul măriei-tale.
ŞTEFAN: Bine!

CLUCERUL MOGHILĂ: Pârcălabul Ieremia cu popa Frusănel pentru vaduri de pive. Frusănel rămâne pe pan Ieremia. Hatmanul Dugea cu satele ruseşti de lângă Roman pentru vro 3.000 de stânjeni. Hatmanul rămâne pe ruşi.

ŞTEFAN: Î... î... î... rău... Bine a judecat, dar rău... Ştiu... Spune-i lui Bogdan să taie din moşia mea Trifeşti 3.000 de stânjeni şi să dea ruşilor...

DOAMNA MARIA *(la urechea lui Moghilă)*: Scurtează. CLUCERUL MOGHILĂ: Să nu ies eu scurtat, doamnă.
ŞTEFAN: Ei?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cele criminaliceşti. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un năravit hoţ, tăierea mâinilor. Un ucigaş, zobirea capului cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu de-amăruntul de înţeleptul Bogdan-vodă.

ŞTEFAN: Bogdan... Război şi dreptate... Război împotriva oricărui duşman şi dreptate faţă de oricine... de neamurile tale... de tine chiar, deşi după legea pământului nu se cuvine să judeci. Domn d-ai fi... să stai d-oparte... Alţii să aleagă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta, prea mult...

ŞTEFAN: Dacă Cesena ar avea chipul Mariei ori Maria ştiinţa lui Cesena, m-aş vindeca într-o clipă şi m-aş îmbolnăvi în cealaltă. Adu mâna, Mario. Mai am căldură?

DOAMNA MARIA:
Nu, măria-ta.
ŞTEFAN: Atunci?...
Ce mai e, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Pricinile de judecat.

ŞTEFAN: Le pui zi peste... Azi e 30 iunie... Peste trei zile. *(Clucerul Moghilă iese pe poarta din dreapta)*.

Scena X

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA.

UN CURTEAN: Oana, măria-ta.

ŞTEFAN: Oana?... Să intre... *(Oana intră.)* A! băbătie... Cum o duci cu bătrâneţile?... Vino încoa... aci... jos... mai aproape... *(Oana îi sărută mâinile şi le-aduce la frunte.)* O plută bătrână şi scorboroşită lângă un brăduţ verde, stufos şi drept! Cine te-aduse pe tine pe tărâmul ăsta? Şi de unde?

OANA: Măria-ta... De unde?... Nu ştiu...

ŞTEFAN: Nu mai am căldură. Sunt bine. Uite, Mario... De unde?... nu ştii. Ia uită-te la mine... Aşa... Tu ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi ceva... Vrei să-mi spui şi te opreşti...

OANA: Aş vrea, măria-ta...

ŞTEFAN: Ei...

OANA:
Aş
vrea,
măria-
ta...
ŞTEFAN:
Rareş...

OANA (tresare): Rareş?

ŞTEFAN: Da, Rareş, nu ţi-a mai prins vro stăncuţă... Da... da... s-a făcut mare... E căpitan... Se bate cu leşii şi se bate zdravăn... O s-ajungă hatman... Căci n-am avut parte de copii!... Alexandru... Iliaş... Petru... Cât să lungesc pomelnicul?... Şi Olena, după fiul nebunului de cuscru al Moscovei... Îi moare bărbatul... Ea şi fiul ei închişi într-un turn... Şi eu?... Doar cu Bogdan...

DOAMNA MARIA *(arătându-i pe furiş pe Oana)*: Să nu mâniem p-Ăl-de-sus...

ŞTEFAN: Da... Partea mea a fost să sărut ce este al meu ca şi cum n-ar fi al meu, să fur mângâierile, şi mângâiere să nu am... Ce-ai vrea să-mi spui, Oană?

OANA:
Aş vrea,
măria-
ta, să...
ŞTEFAN:
Ei...

OANA: Aş vrea...

ŞTEFAN: Doamnă... să ştii că fetişcana asta s-ascunde de tine... DOAMNA MARIA: Da, Oană?... Vă las...

OANA *(cuprinzând genunchii doamnei)*: Iartă-mă, doamnă!
(Doamna Maria o mângâie pe păr, surâde şi iese.)

Scena XI

ŞTEFAN, OANA, mai târziu doftorul CESENA.

ŞTEFAN: Mai aproape... mai... Spune-mi...

OANA: Sosişi, măria-ta... Tare mi-era dor... Mă dădui după colacul fântânii... Ş-auzii tot...

ŞTEFAN:
Tot
şi
nimic...
OANA:
Nu...

ŞTEFAN: Atunci nici tot, nici nimic... *(O mângâie.)*

OANA: Nu... Porni alaiul domnesc şi trei boieri rămaseră... ŞTEFAN: Trei boieri?

OANA: Da... Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi jitnicerul Stavăr... ŞTEFAN: Paharnicul Ulea?

OANA: Vorbiră şi-i auzii... O urzeală, măria-ta... ŞTEFAN: Împotriva mea?

OANA: Nu,
măria-ta...
ŞTEFAN:
Atunci,
împotriva
cui? OANA:
Împotriva
lui
Bogdan...
ŞTEFAN
*(sare în
sus)*: Ce?

CESENA *(intrând repede pe uşa de pe terasă)*: *Basta, senerissime!*[12] ŞTEFAN *(pune mâna pe sabie)*: Ieşi! *(Iese.)* Dă-nainte, Oană! OANA: Vor s-aleagă domn pe nepotul măriei-tale, pe Ştefan, fiul răposatului Alexandru.

ŞTEFAN: Şi-n locul cui s-aleagă domn? Nu este domn? OANA: După ce nu va mai fi... *(Îşi cuprinde capul în palme.)*

ŞTEFAN: Nici n-au treierat grâul din care să-mi fiarbă colivă şi mi-o şi-mpart! *(Ca şi cum ar vorbi singur.)* Patruzeci şi şapte de ani am dus ţara cu noroc... *(Scuturându-se.)* Am so duc şi când voi muri, şi după ce vor pecetlui piatra pe dasupra mea!... Oană, bine-ai făcut... Să n-afle doamna... Îţi poruncesc să nu mai ştii nici tu!

OANA: Da... Ca şi cum ar fi fost aici şi c-o lingură aş fi luat... şi-aş fi aruncat în foc... a ars... şi-apoi, nimic... *(Îşi scutură palmele.)*

ŞTEFAN: A!... Aşa... aşa... Du-te. *(Oana se duce pe uşa de pe terasă.)* O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e! *(Îl trec lacrimile.)* De! nu fi muiere! *(Bate în palme. Un curtean intră din dreapta.)* Moghilă... Să vie îndată. *(Din întâmplare găseşte o oglindă venezianã.)* Grozav am îmbătrânit!

Scena XII

ŞTEFAN, clucerul MOGHILĂ, venind pe poarta din dreapta.

ŞTEFAN: Moghilă, lasă închinăciunile.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să-mi spuie popa, nu te mai închina... bine ori rău... Dar să iasă din icoana la care te închini o mână care să te ia de păr... O!...

ŞTEFAN: Poftă de glumă... Să glumim, clucere Moghilă. CLUCERUL MOGHILĂ: Să glumim?

ŞTEFAN: Ah!... Nu e nimic... Unde-au ajuns slovenii cu letopiseţul meu? CLUCERUL MOGHILĂ: Abia la jumătate...

ŞTEFAN: La ce fapt?

CLUCERUL MOGHILĂ: La bătălia de la Cosmin.

ŞTEFAN: Ce spui?... Abia vro 39 de ani din viaţa mea.
Şi mai au... CLUCERUL MOGHILĂ: Jumătate...

ŞTEFAN: Încă 39 de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ: Dacă jumătatea d-a doua n-a fi ceva mai lungă ca cea dintâi.

ŞTEFAN: O! ho! ho!... Slovenii s-au pripit la scris... N-au greşit... presimţind că-n a doua jumătate... Cam grea răsuflarea de câteva zile... Moghilă, ce face Voitiş... bidiviul care m-a purtat în spinare doisprezece ani?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus... ŞTEFAN: M-a lăsat?

CLUCERUL MOGHILĂ: S-a dus bietul Voitiş... Cum ajunse în grajdul de piatră pică d-a-n picioarele, căscă gura, mai suflă o dată şi...

ŞTEFAN: Aşa se cade să moară un domn... dar el... CLUCERUL MOGHILĂ: Calul domnului, măria-ta...

ŞTEFAN: Da, calul domnului... Ştefan fără picioare şi fără cal... O! şi cum mă ducea la izbândă... ca un vifor năpustit în valea Sucevei!... Semn rău... CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, aş!...

ŞTEFAN: Semn rău, Moghilă!... Ce va să zică să mori de moarte bună?

CLUCERUL MOGHILĂ: Să mori în patul tău.

ŞTEFAN: Nu, Moghilă... Dumnezeu a dat omului simţurile prin care veghează sufletul. La o cârnire a vieţii simţurile, unul câte unul, încep să se întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi... Se vătuieşte auzul. S-a dus ascuţimea lui... "Aud...? Ce zici?"... Nu mai aude... Şi când cercetaşii nu mai veghează, sufletul părăseşte stârvul acesta... Asta e să mori

de moarte bună... Eu aud şi văd ca la patruzeci de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ: N-aveam dreptate?... Istoria a ajuns la jumătatea vieţii măriei-tale.

ŞTEFAN: Aşa ar fi de n-ar fi şi pieiri năprasnice... Nu de sabie, nu de apă, nu de foc, ci când piei ca mine... Nimic. *(Se sprijină pe Moghilă.)*... Cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată ţara cu tot cuprinsul ei... oh!... Ascultă, Moghilă... Vorba de pe urmă a lui Ştefan e lege tuturora? CLUCERUL MOGHILĂ: Sfântă ca sfânta cumincătură din sfântul potir! ŞTEFAN: Şi vouă, boierilor?

CLUCERUL MOGHILĂ: Boieri, curteni, răzăşi, ţărani, una în faţa domnului.

ŞTEFAN: Să strângi pe boierii şi pe ostaşii ce-au mai rămas în Suceava, mâine, întâi de iulie, zi în care... Nimic. *(Se sprijină pe Moghilă.)*... Eşti tu credincios, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ca-n faţa lui Dumnezeu şi a Domnului nostru Isus Christos... Jur!...

ŞTEFAN: Nu jura... Că n-are să afle nimeni din ce-i auzi? CLUCERUL MOGHILĂ: Nimeni!

ŞTEFAN: Mâine sui în scaunul Moldovei pe Bogdan... CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne!

ŞTEFAN: Ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne... Facă-se voia ta...

ŞTEFAN: Am îmbătrânit... O! îndoială!... Şi aş putea să scap... dar sufletul nu vrea şi trupul nu mai poate... *(Trage sabia pe jumătate.)* Nu...

nu mă mai ascultă... Degeaba o port... *(Se reazemă pe Moghilă.)*... Şi poate să dau ochi cu Ăl-deSus...

Actul III

Sala tronului. De jur împrejur, câte două rânduri de jeţuri în stil bisericesc. În dreapta, lângă tron, un jeţ mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereţi se văd portretele strămbunilor. În fund, în

dreapta şi în stânga tronului, două intrări. Pe laturea din stânga, planul al doilea, o uşă. Ferestre în dreapta.

Scena I

Doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul IOHAN KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL. Fiecare păstrează puţin accent în vorbire, iar CESENA vorbeşte pe jumătate italieneşte.

DOFTORUL CESENA: Rămâi ca marmora...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Multă lume grijit la Nüremberg, dar ca palatinul n-am aflat... Aşa de bolnav şi aşa de tare... Iessus Maria! DOFTORUL ŞMIL: Oţelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai crestături... Am milă, n-am ştiinţă... Rana de la picior îi otrăveşte trupul dumnealui... Şi Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai, şi la pat... Atunci să vedeţi... "Unde e Şmilică?... Şmilică, ai mâncat?... Şmilică, ce, tu eşti supărat?" "N-am nimic." "Vezi, eu am, Şmilică". În viteazul ăsta, o putere care scapă medicinii... O voinţă care a voit slobod până la sfârşit... DOFTORUL CESENA: L-am văzut, amestecat cu nemţii. Gemea codrii *de freddo*. El ajuta şi încuraja pe toţi... *Cu miei* ochii... *come un fulmine dal cello nella bataglia da Halicio... E ammalato Dio Santo!*[13]

DOFTORUL ŞMIL: Klingensporn, ce zici de rană?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Ai dreptate... Peste şaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu fierul roş...

DOFTORUL ŞMIL: Ei! prin câte focuri a trecut dumnealui... să treacă şi prin ăsta... O să vrea?

DOFTORUL CESENA: Să-l încredinţăm că e durere

grozavă... *"Serenissime, ma che dolore"... "Io voglio"... Ho studiato questo uomo maraviglioso...*[14]

DOFTORUL ŞMIL: Sâât... Vine!

Scena II

Cei de sus. ŞTEFAN intră pe uşa din stânga, şi mai îmbătrânit, cu piciorul înfăşurat, la braţul DOAMNEI MARIA. Doamna, îmbrăcată închis.

ŞTEFAN: Doftori... prieteni... sunteţi bine? O! ce plecăciuni! Mă prind că Şmil a măturat duşumeaua cu fruntea... Nu, Şmil... Mie nu-mi plac toate câte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Niţică ştiinţă... Mario... Mario... Ce tresari... *(la doftori)*. Am căldură?

DOFTORUL ŞMIL:
Oleacă, măria-ta.
ŞTEFAN: Ard?

DOFTORUL ŞMIL: Arzi?... A, nu...

ŞTEFAN: Dacă nu ard, ce vă-ngrijiţi? Cine nu arde nu se sfârşeşte... DOFTORUL KLINGENSPORN: Mai mult odihnă, măria-ta. ŞTEFAN: De mâine încolo, pace cu ştiinţa... Mă voi odihni... Aşa...

întins... nemişcat ca un mort... Nimic, Mario... Până mâine, trebile ţării... Mario...

DOAMNA MARIA: Ce porunceşte preaslăvitul stăpân? ŞTEFAN: Mai puţin ca o poruncă şi mai mult decât o dorinţă. DOAMNA MARIA: Ascult, Ştefane.

ŞTEFAN: Aşa... aşa, dragă... Ah! e demult de atunci... Prea eşti întunecată în straiele astea... Vreau ceva mai altfel... DOAMNA MARIA: Mă duc

şi mă întorc cum doreşti.

Scena III

ŞTEFAN, doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL.

ŞTEFAN *(răsucind sabia)*: Cârjea mea, Şmil...

DOFTORUL ŞMIL: Cârjea?... N-aş vrea să iasă cârje din teacă... ŞTEFAN: Niciodată n-am scos-o împotriva unui om cumsecade. DOFTORUL ŞMIL: Niciodată n-am dorit să fiu mai cumsecade... ŞTEFAN *(cu un surâs trist)*: Eşti cum eşti, cum ai ieşit din părinţii tăi... Şi cârjea mea e cum e, cum a ieşit din mâna genovezilor...

DOFTORUL ŞMIL: O! biata mamă, tare a ţipat înainte să mă scoată... ŞTEFAN: Ce de ţipete până să scoată oţelul acesta, ce de lovituri, Şmil, privind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.

DOFTORUL ŞMIL: Putea genovezii s-o bată cât ar fi voit, dacă nu te-ai fi bătut şi n-ai fi bătut măria-ta cu ea... Asta e adevărata ei soartă! ŞTEFAN: A! Ştii tu, Şmil, că tu eşti ca sabia mea?

DOFTORUL ŞMIL: Ca sabia?...
Eu?... Şi de ce? ŞTEFAN: Ca şi ea,
eşti foarte ascuţit pe dinăuntru.

DOFTORUL ŞMIL: Ea taie totdeauna, eu
vindec când pot. ŞTEFAN: Când poţi, Şmil,
dar când nu poţi?

DOFTORUL ŞMIl: Vindecă Dumnezeu unde nu putem noi... ŞTEFAN: Dumnezeu... Şmil, din două picioare bolnave tu poţi face numai unul, dar zdravăn?

DOFTORUL ŞMIL: Asta?... Nu, măria-ta.

ŞTEFAN: Dar din doi oameni sănătoşi ai putea să faci un bolnav? DOFTORUL ŞMIL: Din doi oameni sănătoşi?... Aş face şi doi bolnavi dacă m-ar lăsa inima.

ŞTEFAN *(răsuflând adânc)*: Ah... Răsuflarea... Aci. DOFTORUL CESENA: *Non, serenissime, qui*[15].*(Arată piciorul.)* ŞTEFAN *(punându-se pe un jeţ cu stemă)*: Îl simt mai puţin. *(Se întinde.)* La braţul doamnei am venit până aici... Nu pricep... DOFTORUL KLINGENSPORN: Te simţi mai bine, dar...

ŞTEFAN: Sunt mai rău, ho! ho! Nu mai pricep... Sunt mai rău când sunt mai bine, mai bine când aş fi mai rău, şi bine de tot când aş pune mâinile pe piept... *Signore*, dă-mi braţul... î-î-î-î... Cu trei nu se poate să

scap... *(Se duce în dreptul portretului lui Alexandru cel Bun.)* Acesta fu un om şi nu mai e de mult... Şmil, cum ţi se pare?

DOFTORUL ŞMIL: Parcă surâde... Bun şi milostiv...

ŞTEFAN: De unde ştii? Tu n-ai auzit de el. Poate că nici tat-tău nu se născuse pe când domnea el.

DOFTORUL ŞMIL: Ce poate fi rău în castelul acesta?

ŞTEFAN: Ai!... Nimic... Şi dacă mâna ta cea dreaptă te sminteşte, taie-o pe ea şi-o leapădă în foc...

DOFTORUL ŞMIL: Da, în foc,
dar nu s-o tai... ŞTEFAN: Ce,
Şmil, tu să îndrepţi
Evanghelia?

DOFTORUL ŞMIL: Eu să-ndrept? Nu îndrept nimic, dacă nu îndrept piciorul Domnului la al căruia nume se închină stăpânul meu... Am cerca... dar sunt dureri... grozave dureri... o! brrrr!

ŞTEFAN: Ce dureri, Şmil?

DOFTORUL ŞMIL: În loc să faci un foc mare, să tai piciorul şi să-l lepezi în foc, mai bine ar fi să iei tăria focului şi să arzi răul care se întinde... Brrr... Grozave dureri!

ŞTEFAN: Brrr! grozave dureri... Şi se sfârşeşte. O! ho! ho! prieteni, şi vă e milă?... Ardeţi stricăciunea după acest stârv care a fost odinioară nebiruitul Ştefan! Puneţi foc pretutindeni, ş-aici... ş-aici... ş-aici... până-ţi preface în scrum trecuta mărire de o clipă ce-a strălucit în faţa atâtor orbi, domnii creştinătăţii!... Şmil... a! Şmil... puteai să-mi spui da dreptul... Pe cuconi să-i momeşti, dar nu pe Ştefan... Ardeţi degrab şi fără milă! *(Le face semn să se ducă.)* Să vedem dacă bătrâneţile mele s-or mai aprinde de focul vostru.

UN CURTEAN: Petru Rareş *(Ştefan îi face semn să intre.)*

Scena IV

ŞTEFAN, PETRU RAREŞ şi mai în urmă DOAMNA MARIA.

ŞTEFAN: Ce vrei, Rareş?

PETRU RAREŞ: Doresc domnului nostru atotputernic sănătate şi voie bună.

ŞTEFAN: Doreşti?... Te cred... Domnului nostru... hî... Atotputernic când îi doreşti sănătatea pe care nu o are?... Ce te sfieşti ca o fecioară când dă cu ochii întâiaşi dată de ce-i e drag?... Rareş... de la cine-ai învăţat tu să ţii ochii în pământ? De la mine? Sau de la tătâne-tău Rareş? Da... socul e plăcut... o fi dând trandafiri...

PETRU RAREŞ: Stăpâne, n-am învăţat ştiinţa ierburilor, dar, pe cât mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.

ŞTEFAN: Dacă te-ar tăia capul cum taie braţul tău, dintrun pescar ar ieşi preţ de ce-au prins toţi pescarii de la începutul

lumii şi până s-ar sfârşi şi peşti şi pescari... Oh!... Cine vine?... Mi s-a părut...

PETRU
RAREŞ:
Doamne...
ŞTEFAN:
Mai
bine.

PETRU RAREŞ: Ce să fie mai bine?

STEFAN: Rareş, tu nu eşti un băiat cuminte... Pentru ce Oana... *(Rareş tresare.)* Da... Oana mi s-a plâns că nu-i prinzi pui de sălbătăciuni... De ce?... Te-ai făcut mare... O sajungi hatman...

PETRU RAREŞ: Doamne...

ŞTEFAN *(îl mângâie)*: Oh! prostule...
Ce te-aduce? PETRU RAREŞ: Am
venit...

ŞTEFAN: Dacă n-ai
fi venit, n-ai fi aci.
PETRU RAREŞ:
Să...

ŞTEFAN: Să?

PETRU RAREŞ: Iartă-mă, doamne,
iubesc! ŞTEFAN: A! ha! Ba vezi c-o
să mă îndrăgostesc eu! PETRU
RAREŞ: E fată bună...

ŞTEFAN: Bună şi frumoasă, fireşte.

PETRU
RAREŞ:
Bună...
ŞTEFAN:

Ca
pita
caldă.

PETRU RAREŞ: Bună... săracă... şi
fără părinţi. ŞTEFAN: A! fără
părinţi? Atunci cum s-a născut?
PETRU RAREŞ: Necunoscuţi,
măria-ta.

ŞTEFAN: Ai dreptate, că tu cu tat-său d-ai vorbi nu l-ai cunoaşte. PETRU RAREŞ: Iubesc pe Oana, măria-ta!

ŞTEFAN: Cum?... N-am auzit... O! ho! ho!!... Cu bătrâneţile... Da, Oana e fată bună şi frumoasă şi cuminte... Piciorul meu ştie, şi Dumnezeu, şi eu. Săracă şi fără părinţi... tu ştii... Dumnezeu n-a aflat... Şi eu mă îndoiesc... Tu mi-o peţeşti mie ca p-un copil... Şi e copil, mititica... Biiine... Dar ei... i-ai spus?

PETRU
RAREŞ:
Da,
măria-ta.
ŞTEFAN:
Şi?

PETRU RAREŞ: Că mă iubeşte ca p-un frate, dar că nu simte nimic... C-aş fi boier, şi ea...

ŞTEFAN: Aş, aş, aş! *(Doamna intră pe uşa din stânga.)* Doamnă... Ce frumos eşti îmbrăcată... Rareş tocmai îmi povestea că iubeşte... Pe cine, mă?

PETRU RAREŞ: Pe Oana...

DOAMNA MARIA: Pe Oana?... Dar e un copil... Şi săracă... Şi... ŞTEFAN: Un copil... Nici tu nu erai mai mare...

DOAMNA MARIA *(speriată)*: Ştefane! Măria-ta! *(Îl trage d-o mână.)* ŞTEFAN *(îi face semn de înţelegere)*: Nu-ţi zisei d-asta, ci d-astălaltă. Asta mă doare... Eu nu mă opui... Aş vrea să văd pe Oana alături de tine, s-o îngrijeşti, s-o aperi, să aibă şi ea acelaşi nume ca tine. Când o zice cineva Oana să se gândească la Petru şi mai sus... Rareş, dar şi tu eşti un copil. Abia să fi împlinit douăzeci şi unu de ani. Ei, tu ştii din cine te-ai

născut... şi eu... Ia unul din caii mei, care ţi-o plăcea, fie şi pe Voitiş... DOAMNA MARIA: Voitiş?

ŞTEFAN: Ştiu... Să nu încaleci pe Voitiş, ci să iei alt cal care să te ducă ca vântul pe faţa pământului. Să nu ocoleşti nici deal, nici vale, nici munte,

nici iaz, nici codri... până în Hârlău. Şi să-i spui Rareşoaiei aşa: Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, şi mireasa mea e bună, frumoasă, fără părinţi, este Oana de la curtea Mariei a bietului domn al Moldovei. Şi ce-o chizbui ea să vii să-mi spui... Că despre mine, vă blagoslovesc p-amândoi!

PETRU RAREŞ: Zbor...

ŞTEFAN: Să te văd... *(Rareş dă să iasă repede şi se încurcă.)* Nu p-acolo, Rareş, că n-o să ieşi prin zid! *(Rareş iese în fugă.)* Patima, Mario. Şst copil mi-aduce aminte vremile vechi. Îîîî... Nimic... trecător... Rău am făcut... I-am crescut în neştiinţă... Va afla tot... Săracul Petru... Să-l privim când pleacă... *(Se duc la fereastra din dreapta.)*

DOAMNA MARIA: Să-l privim...

ŞTEFAN: Da, a luat pe Dereş[16]... Pune şeaua... Strânge chinga să crape calul... Sus... *(S-aude un tropot de cal.)* De când sunt n-am văzut un călăreţ care să-nghită depărtările... Mă... multă sănătate Răreşoaii... O! iartă-mă, doamnă... O biată bătrână, bătrână... Pe după deal... la vale... ca o mogâldeaţă... Abia se mai vede... Nu se mai vede!... Oh! sângele Muşatinilor n-are astâmpăr, fierbe, năvăleşte ca haiturile de la munte!... Mario, o să vie boierii... Să ne-mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opinteli zadarnice. Io, Ştefan voievod, vreau!

DOAMNA MARIA: Să zic nu, m-aş uni cu duşmanii ţării împotriva copilului meu, să zic da, aş ţine cu copilul împotriva tatălui. Se năruie un tron din slava lui trecută şi un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plâng pe unul, binecuvântez pe celălalt. Între aste două măriri inima mea de femeie nu găseşte mângâiere!

ŞTEFAN: Ştefan a trăit, Bogdan începe! *(Ies.)*

Scena V

Stolnicul DRĂGAN şi jitnicerul STAVĂR intră prin dreapta.

STOLNICUL DRĂGAN: Văzuşi pe paharnicul Ulea? JITNICERUL STAVĂR: Da, acum chiar.
STOLNICUL DRĂGAN: Tot aşa?

JITNICERUL STAVĂR: Şi mai dârj. STOLNICUL DRĂGAN: A vorbit cu...

JITNICERUL STAVĂR: Da, cu cinci boieri mari, afară de cei doi din Sfatul domnesc.

STOLNICUL DRĂGAN: Ei, ce e?

JITNICERUL STAVĂR: Strună... Şi Ştefan din ce în ce mai rău... STOLNICUL DRĂGAN: Aşa se zice.

JITNICERUL STAVĂR: Vor să-l arză.

STOLNICUL DRĂGAN: S-a mai vorbit ş-alt dată, dar cum e el, ba azi, ba mâine, cu judecăţile, cu războaiele, cu trimeşii de la unguri, de la ţarul Ivan, de la leşi, de la Mengli-Ghirai, de la turci, de la munteni, a dat zi după zi, an după an, până l-a prididit boala.

JITNICERUL STAVĂR: Poi de l-o arde, cum e el de bolnav şi de bătrân... STOLNICUL DRĂGAN: Şi de slab...

JITNICERUL STAVĂR: S-a dus

Ştefan... STOLNICUL DRĂGAN:
Vecinica lui pomenire...
JITNICERUL STAVĂR:
Dumnezeu să-l ierte...
STOLNICUL DRĂGAN: A fost
bun... nu zic... JITNICERUL
STAVĂR: Şi drept...

STOLNICUL DRĂGAN: Cu ţara,
da... JITNICERUL STAVĂR: Pe noi
ne-a cam scurtat...

STOLNICUL DRĂGAN: Boier, răzăş, ţăran supus, era totuna în faţa lui... JITNICERUL STAVĂR: Moşiile le împărţea numai la ostaşi... STOLNICUL DRĂGAN: Din supuşi îi făcea răzăşi, din răzăşi boieri sadea.

JITNICERUL STAVĂR: Ce era boerul de sfat, Cosma Şerpe? Nimic. Un

răzăş. După Bătălia de la Cosmin, îl boieri, şacum e în divanul ţării... STOLNICUL DRĂGAN: Şi cu munteanca ceea...

JITNICERUL STAVĂR: Jupânesele noastre, rar poftite la castel... STOLNICUL DRĂGAN: Că de doi ani, de când l-a înteţit boala, de loc... JITNICERUL STAVĂR: Ca o călugăriţă... cu fetele, toată ziulica... STOLNICUL DRĂGAN: De Rareş... ce zici?

JITNICERUL STAVĂR: Harnic flăcău... Bun de războaie... Portarul Arbore ştie multe...

STOLNICUL DRĂGAN: He! ba vezi că nu... Cu el a petrecut Ştefan în Hârlău... nu cu mine...

JITNICERUL STAVĂR: La
frumoasa pescăriţă...
STOLNICUL DRĂGAN: Păi
Rareş... JITNICERUL STAVĂR:
Aşa se zice...

STOLNICUL DRĂGAN: Arbore ştie bine... La naştere l-ar fi înfierat... JITNICERUL STAVĂR: E!

STOLNICUL DRĂGAN: ...pe spata
dreaptă c-un cerc. JITNICERUL
STAVĂR: Rareş o fi ştiind? STOLNICUL
DRĂGAN: Nu se află.

JITNICERUL STAVĂR: Rareş plecă mai adineauri... Undeo
fi plecat? STOLNICUL DRĂGAN: Se ducea p-un dereş de nu
i se vedeau picioarele... Unde? Nu ştiu... Ulea vine?

JITNICERUL STAVĂR: Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a zis să
ne uităm bine la Ştefan, că el e cam bolnav...

STOLNICUL DRĂGAN: Hî!

JITNICERUL STAVĂR: Ai auzit c-ast-noapte o bufniţă a
ţipat toată noaptea pe castel?

STOLNICUL DRĂGAN: Nu.

JITNICERUL STAVĂR: Buha... ţipă, ţipă până despre ziuă...
Când să zboare, o mâţă neagră haţ, ş-o mâncă. Mâţa se spăla pe
bot. Un vultur căzu săgeată şi înhăţă pe mâţă. Pe vultur îl săgetă
un curtean, şi alergând după vultur, curteanul căzu într-o
prăpastie...

STOLNICUL DRĂGAN: Ce-o mai fi ş-asta?

JITNICERUL STAVĂR: Şi azi-dimineaţă o vacă, din vitele
domneşti, a sângerat îm şistar, pe când o mulgea...

STOLNICUL DRĂGAN: Ciudat!

Jitnicerul Stavăr: Luna s-a arătat c-un cearcăn roşu; câinii
au urlat; o femeie a născut un copil cu picioarele de ied...

STOLNICUL DRĂGAN: Urâte semne!

JITNICERUL STAVĂR: Ş-acum priveşte... *(Se uită pe
fereastra din dreapta.)*

STOLNICUL DRĂGAN: Acuşica era senin, fără pic de nori, şi deodată se bolovăniră nori negri cum e catranul, că sentunecă ca noaptea... Şi colo, departe, departe, de unde izvorăşte Suceava, cerul e roşu parc-ar arde o cetate.

JITNICERUL STAVĂR: Priveşte... Vezi tu un nor... ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată, cu aripile întinse... cum se repede să înghiţă p-un moşneag cu plete lungi... Vezi? Aci... aci... ha... haiti... S-a topit moşneagul... Cine vine?

Scena VI

Cei de sus. Hatmanul LUCA ARBORE, postelnicul TOADER, vornicul JURJ, pârcălabii COSTEA, DRAGOŞ, ŞANDRU şi ALEXA vin din dreapta.

HATMANUL ARBORE: Bună ziua, frate Drăgan, bună ziua, Stavăr. STOLNICUL DRĂGAN: Bună să-ţi fie inima!

JITNICERUL STAVĂR: Ca totdeauna...

POSTELNICUL TOADER *(se uită pe fereastră)*: Bună, bună şi nu prea bună...

PÂRCĂLABUL COSTEA: Ce? Inima lui Arbore?

POSTELNICUL TOADER: Aş... ziua de azi... Se zice că ziua bună se cunoaşte de dimineaţă... Până mai adineaurea senin, şi deodată s-a întunecat că abia se mai vede...

PÂRCĂLABUL DRAGOŞ: Era să plec la Neamţu... M-ar fi murat ca p-un

câine...

PÂRCĂLABUL ŞANDRU: Înhămase la olac , când mă vesti Moghilă... VORNICUL JURJ: Ce sărbătoare să fie azi?

HATMANUL ARBORE: Nici una.

VORNICUL JURJ: Moghilă mi-a zis să mă îmbrac ca de sărbătoare. PÂRCĂLABUL ALEXA: Şi mie...

STOLNICUL DRĂGAN: Şi mie... PÂRCĂLABUL ŞANDRU: Şi mie...

HATMANUL ARBORE: Cine ştie ce vrea domnul, ţie-l Dumnezeu să-l ţie...

POSTELNICUL TOADER: Că mult e bun... PÂRCĂLABUL DRAGOŞ: Şi viteaz... PÂRCĂLABUL ŞANDRU: Şi nepărtinitor... PÂRCĂLABUL DRAGOŞ: Şi darnic...

VORNICUL JURJ: Ce e al lui e-al ţării... Ce e-al ţării e-a lui Dumnezeu! POSTELNICUL TOADER: Drepte ş-a făcut cărările lui... Şi bolnav, că mai bine aş fi fost eu...

BĂTRÂNUL ARBORE *(imitând pe Ştefan)*: Nimic... Mario... ce tresari... Mititelul!

STOLNICUL DRĂGAN: Că parcă n-ar mai fi el...

HATMANUL ARBORE: Cum n-ar mai fi el? Dar cine vrei să fie? Cine-ar răbda cum rabdă el? Cine nu s-ar odihni în locul lui? Şi cine n-ar umplea lumea cu vaietele? S-a plâns cuiva, Drăgane?

STOLNICUL DRĂGAN: O vorbă, hatmane. HATMANUL ARBORE: O vorbă neghioabă! STOLNICUL DRĂGAN:

Fie...

HATMANUL ARBORE:
N-ar mai fi fost!
POSTELNICUL
TOADER: Pace,
fraţilor!

Scena VII

Cei de sus. Clucerul MOGHILĂ intră, răsuflând repede, prin dreapta.

CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, asta nu înţeleg! Să mă tai şi să mă presari cu sare pe crestături, şi tot nu înţeleg!

POSTELNICUL TOADER: Ce, Moghilă, ce nu înţelegi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Da d-ta, că eşti tobă de învăţătură, înţelegi? POSTELNICUL TOADER: Ce, mă omule, ce să-nţeleg?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ai dreptate, că nu e de-nţeles... Mă duc la el. Se plimbă prin casă. Cum mă văzu, zbughea în pat. Şi "aoleo, păcatele mele... ce am...ce am"... Iacă nunţeleg, şi pace!

(Toţi boierii se uită cruciş la Moghilă.)

POSTELNICUL TOADER *(surâzând)*: Păi nici eu nu înţeleg. CLUCERUL MOGHILĂ: Nu spui eu?

POSTELNICUL TOADER: Moghilă, vino-ţi în fire! Ce-ai spus? Cine a zis, ş-a făcut, ş-a dres?

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu vă spusei?... Adevărat... Capul meu ăl zăpăcit. Paharnicul Ulea, frate...

MAI MULţI: Paharnicul Ulea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Spus din fir-a-păr... Cum Şl-desus vrea... El aş... "ce am... ce am"... Dar mort d-ai fi, şi la aşa poruncă ar trebui să te scoli şi să umbli ca-n ziua dapoi...

HATMANUL ARBORE: Sâât!

Scena VIII

ŞTEFAN intră la braţul DOAMNEI MARIA, îmbrăcat în zale de argint c-o mantie de postav roşu blănită cu cacom[17]. Galben la faţă şi cu cearcăne la ochi. Şchioapătă. Doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL. Vin pe uşa din stânga.

ŞTEFAN: Sunt între două săbii... Doamna, ş-asta... Amândouă m-au slujit cu credinţă... P-amândouă mi-am pus nădejdea. *(Schimburi de-nchinăciuni.)* Vedeţi cum mă sprijin... Ş-amândouă mă ţin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aş prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la Mânăstirea Putnei, în rândul strămoşilor... O! lasă, Şmil, n-ai grije... *(Se uită printre boieri.)* Voi fi al vostru... *(Caută cu ochii.)* Da... Şmil, da... Ai zis ceva? DOFTORUL ŞMIL: Eu? Nu, măria-ta.

ŞTEFAN: Parcă vedeam bine... *(Se freacă la ochi. Către un curtean.)* Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan, mai încoa, Stavăr, mai aproape... (Caută cu ochii.) Paharnicul Ulea n-a venit? Moghilă... *(Boierii se uită încurcaţi.)*

CLUCERUL MOGHILă: Aici, măria-ta. ŞTEFAN: N-ai fost?...

CLUCERUL MOGHILĂ: Fost, măria-ta... ŞTEFAN: A plecat... Ţi-am spus să te duci îndată... CLUCERUL MOGHILĂ: Îndată... măria-ta...
ŞTEFAN: Nu l-ai găsit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Găsit, măria-ta... E cam bolnav...

ŞTEFAN: Ce?... E bolnavior, bietul paharnic... Cine să-mi guste vinul de Cotnar...? Îl doare capul... Oh-ho!... Îl doare... Îl doare... Şi ce-l doare? CLUCERUL MOGHILĂ: Ce că-l ia cu frig, că-l ia cu călduri şi stă ghemuit în pat...

ŞTEFAN: Îl doare capul!...

CLUCERUL MOGHILĂ: De cap nu mi-a vorbit, măria-ta.
ŞTEFAN: Îl doare capul! La cap e stricăciunea... Nu e la locul lui...

Hatmane Arbore, să vie şi ostaşii... Nimic, doamnă... Ce fulgere... Ca afară... Moghilă!

CLUCERUL MOGHILĂ: Ascult, doamne.

ŞTEFAN: Ascultă, până mai ai când... Du-te la paharnicul Ulea... Şade lângă castel... Cine mă iubeşte e-aproape de mine... Nu e aşa, stolnice Drăgan?

STOLNICUL DRĂGAN: Da, măria-ta.

ŞTEFAN: Du-te de-i spune că eu şi jitnicerul Stavăr dorim să-l vedem... Nu doreşti, Stavăr?...*(Boierii să uită unii la alţii.)*

JITNICERUL STAVĂR: Cum zici, măria-ta.

ŞTEFAN: Dar tu cum zici?... *(Lui Moghilă.)* Că e rău să puie pe Drăgan şi pe Stavăr împotrivă cu vorba lor şi vorbele lor împotrivă cu ei

înşişi... *(Joc de priviri între boieri.)* Că Ştefan n-ar sta la îndoială

de ceea ce ar trebui să hotărască dacă sufletul lui ar vrea...

CLUCERUL MOGHILĂ:
Preaslăvite doamne...
ŞTEFAN: N-ai înţeles?

CLUCERUL MOGHILĂ: Iaca sabia... taie-mă, omoară-mă...

ŞTEFAN: Aşa de curat? *(Jocul privirilor se înteţeşte.)* Nimeni din voi n-a... Cum să pricepeţi ceea ce nu e de priceput? După patruzeci şi şapte de ani de domnie... A! *Signore,* să mă reazim de braţul tău... Moghilă... CLUCERUL MOGHILĂ *(tresărind)*: Aci, doamne!

ŞTEFAN: Ce strigi aşa de tare?... Du-te şi-i spune să vie până să nu viu eu!... *(Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul ţării, se închină şi s-aşează în jeţuri.)* Ce de judecăţi am vânturat

împreună... *(Intră ostaşi prin partea stângă din fund.)* Ce de

bătălii... *(La sfetnici.)*Senini şi fără interes... *(La ostaşi.)* Cu patimă şi cu interes... Şi toate cu aceeaşi ţintă... Signore, treci de partea

astălaltă... *(Intră paharnicul Ulea şi clucerul Moghilă prin dreapta.)* A! Paharnice... scumpa dumneavoastră sănătate...

PAHARNICUL ULEA: Abia mă ţin picioarele...

ŞTEFAN: Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tânăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... *(Încearcă sabia.)* Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Şi de ce-aş

vrea? *(Către Ulea.)* Să spui feciorului tău să nu stea cu capul în jos... Signore, mutăte în partea astălaltă...*(Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus până jos, cu mai mulţi ostaşi.)* Pe cine zăresc? Pe tine te mai aşteptam... *(Ştefan se suie în jeţul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mâna. Ştefan îl opreşte.)* Prea e caldă şi

năduşită... Aşteaptă să se răcească...*(Către doamnă şi Bogdan.)* Ce tresăriţi?... Da, văz o doamnă care se plimbă pe lângă castel... DOAMNA MARIA *(îndurerată)*: Nu e nimeni, măria-ta!

ŞTEFAN: Nimeni... *(Doftorul Şmil se pleacă la urechea domnului. Îi şopteşte ceva.)* N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei... DOFTORUL ŞMIL: Al doamnei?... Al doamnei Maria, măria-ta...

ŞTEFAN *(se ridică din jet)*: Maria şi Moldova e totuna... Ostaşi, boieri, curteni, v-am adunat aci să staţi mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci şi şapte de ani... mulţi şi puţini... de când Moldova îmi ieşi înainte cu mitropolit, episcopi, egumeni, boierii răzăşi şi ţărani, în Câmpul de la Direptate, şi cum vru Moldova aşa vrusei şi eu. Că vru ea un domn drept, şi n-am despuiat pe unii ca să îmbogăţesc pe alţii... că vru ea un domn treaz, şi-am vegheat ca să-şi odihnească sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l ştie şi să-l cinstească cu toţii, şi numele ei trecu graniţa, de la Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Cristos...

HATMANUL ARBORE:
Numele tău, măria-ta! TOŢI:
Aşa e!

ŞTEFAN: Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războieni şi la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrân... *(Se întoarce şi priveşte grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi Jitnicerul Stavăr.)*

MULŢIMEA: Nu! nu!

ŞTEFAN: Oh! pădure tânără!... Unde sunt moşii voştri? Presăraţi... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sunt părinţii voştri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lenţeşti... Unde sunt... bătrânul Manuil şi Goian, şi Ştibor, şi Cânde, şi Dobrul, şi Juga, şi Gangur, şi Gotcă, şi Mihai Spătarul, şi Ilea Huru comisul, şi Dajbog pârcălabul, şi Oană, şi Gherman, şi fiara paloşului... Boldur?... Pământ!... Şi pe oasele lor s-a aşezat şi stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriaşi! *(Se*

opreşte ostenit.) Suflarea... Bătrâneţea... *(Săgetează cu privirile grupul lui*

Ulea.) C-am cercat să unesc Apusul într-un gând, că zic că sunt creştini, şi trimeşii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zaviste şi să se ridice împotriva primejdiei obşteşti a creştinătăţii... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzând că rămâi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. *(Fulgeră, plouă repede.)* Ş-am trimes la unguri, la leşi, la litvani, la ruşi, la tătari... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei, şi degeaba. Învoieli cu peceţi-n calapoade, iscălituri fudule... Şi praful s-a ales de învoieli. Vladislav, un molâu, un întristat; Alexandru, un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... *(Un tunet urmat imediat de un trăsnet.)* Când voi fi în faţa lui, voi îndrăzni să-i zic: "Doamne, tu singur ştii ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deşărtăciune nu sa lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în faţa păgânilor... Dar toţi m-au părăsit... Doamne, osândeşte-mă după păcatele mele, ci nu mă osândi de pacea cu turcii spre mântuirea sărmanului meu popor!" *(Fulgere şi tunete.)* Bogdane, turcii sunt mai credincioşi ca creştinii cuvântului dat... Ţineţi minte cuvintele lui Ştefan, care v-a fost baci până la adânci bătrâneţe... că Moldova n-a fost a strămoşilor mei, n-a fost a mea şi nu e a voastră, ci a urmaşilor voştri şa urmaşilor urmaşilor voştri în veacul vecilor... Ah!... Nimic... Bătrân, bolnav şi neputincios... Mantia asta e prea grea... So poarte altcineva mai tânăr... *(Mişcare în mulţime.*

Mirare.) Bogdane!... *(I-o pune pe umeri.)* Şi voi, mărturie a ceea ce aţi văzut, spuneţi ţării*(tunetele se înteţesc)* că voinţa mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viaţă... Că voinţa mea ş-a ei a fost pururea

una... *(Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare.)* Signore, dă-mi mâna.*(Ştefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei.)* Bogdane... vino... suie-te... aşează-te... pune coroana... Bine... *(Îngenunche.)* Doamne, binecuvântează... *(Dă să-i sărute mâna.)* Ah!... *(Se rostogoleşte de pe treptele tronului în braţele Mariei ş-a doftorului Cesena.)*

MARIA: Ştefane!

DOFTORUL ŞMIL: Altfel nu s-ar fi putut.

HATMANUL ARBORE: A murit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cine să moară? Soarele nostru na apus încă!

Actul IV

O cameră a castelului. În fund, un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lângă pat, o piele de urs şi două de lup. O masă. Pe masă, felurite doftorii şi paharul de alabastru. În fundul patului Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O uşă de paraclis. Un iconostas. În stânga, o uşă cu trei trepte şi o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Se crapă de ziuă. La început s-aud păsările cântând. Un scaun cu stema Moldovei în planul întâi.

Scena I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, OANA.

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii toată noaptea... REVECA: Măcar un ceas, doamnă.

DOAMNA MARIA: Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce foc vorbea ascunzându-şi durerile... părea un sfânt!... Că câtă lepădare de sine şi-a scos mantia domnească şi-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A târât pe Bogdan pe tron, a îngenuncheat, a dat să-i sărute mâna... şi s-a rostogolit... o!...

IRINA: Osteneala, măria-ta.

REVECA: De când se-ntoarse din pustia de Pocuţia... DOAMNA MARIA: Sât... Să nu te audă că vorbeşti aşa.

OANA *(se duce în vârful picioarelor la pat)*: Doarme domnul, doarme. IRINA: E zobit de osteneală.

REVECA: A adormit? Se face bine.

DOAMNA MARIA: Să te-audă Maica Domnului! *(S-aude gemând.*

Doamna Maria se
duce binişor la pat.)
OANA: Doarme?

DOAMNA MARIA:
Doarme, bogdaproste!
IRINA: Odihnă sufletului
fără odihnă!

DOAMNA MARIA: De două nopţi n-a dormit aşa de liniştit. Cum aţipea, lega vorbe fără şir cu unele gânduri întunecate... A! paharnice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei... Şi ieri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie?...

REVECA:
Nu
e
nimica...
IRINA:
Ca
omul
bolnav...

DOAMNA MARIA *(se duce la fereastră)*: Şi ce bucurie!... Păsările au început cu limbuţia lor... Cucul s-aude cântând... Soarele răsare aurind munţii... Cerul senin... Şi Ştefan zace... Ce nepăsare! *(Plânge năbuşit)*. IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă!

REVECA: Ei, da, da...

DOAMNA MARIA: Fie... În odaia d-alături... Rămâi tu, Oană... Cum s-o scula să-mi dai de veste... Auzi?

OANA: Da, doamnă.

DOAMNA MARIA: Mititica, cum se cunoaşte că n-a dormit... *(Ies pe uşa din dreapta)*.

Scena II

OANA, ŞTEFAN, într-un vestmânt de borangic.

OANA: Dă-i, Doamne, somn dulce şi mai dulce, ca la un copil de ţâţă scăldat şi primenit!... Ce zile posomorâte şi ce nopţi lungi... Toată nopticica m-am rugat... Să vedem ce face... *(Se duce binişor la pat şi desface perdelile.)* A!...

ŞTEFAN: Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelile într-o parte... OANA: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...

ŞTEFAN: Vino-ncoa... Aşaaa... *(Oana îngenunche lângă pat.)* Aşaaa... OANA: Credeam că dormi...

ŞTEFAN: Dormii, ş-am să dorm, ş-am să dorm... Doamna?

OANA: Acum ieşi. Nu crez să-şi fi scos haina... *(Se scoală.)* Mi-a zis s-o vestesc.

ŞTEFAN: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă... Pe doftori până i-am făcut să iasă... În curând au de lucru... Oană, ţie nu-ţi place să vorbeşti cu mine?

OANA: Stăpâne...

ŞTEFAN: Nu, băbătie,
nu aşa... Aci... da...
OANA: Cum vrei,
măria-ta...

ŞTEFAN: Vreau să vorbim... mult... mult...

OANA: Cum vrea măria-ta, aşa vreau şi eu... Voinţa mărieitale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Şi mi-e aşa de drag!

ŞTEFAN: Ce ţi-e aşa de drag?

OANA: Când simţ că-ţi fac plăcere... când îmi zici cum îmi zici... ŞTEFAN: Băbătie?... Oh!... nimic...

OANA: Ah!

ŞTEFAN: Ce?... Boala mea?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme... OANA: De ce?

ŞTEFAN: Cum de ce?... Nu vrei să-mi treacă?...

OANA: O! ba da!... Dar măria-ta ai zis tocmai de la lingurea... "n-am să mai bolesc multă vreme..." că... *(Oana se şterge la ochi.)*

ŞTEFAN: Mie nu-mi plac...

OANA: Nici mie... Iacă aşa, ca o proastă... ŞTEFAN: Î... î... Să te sărut...

OANA: Aş vrea... ŞTEFAN: Ce?

OANA: Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiş... ŞTEFAN: Da, da, pe Voitiş...

OANA: Şi să te duci, să te duci, şi să te-ntorci iarăşi biruitor ca totdeauna...

ŞTEFAN: Să mă duc, să mă duc şi să mă-ntorc iar pe Voitiş...

OANA: Iar... În fiece zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruinţele

măriei-tale, parcă am spune nişte basme vechi... ŞTEFAN: Da, da... Mâna şi piciorul ăsta blestemat...

OANA: Nu zice aşa, măria-ta... De multe ori mă gândesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aş fi dezlipit de măriata... P-un cal ca un zmeu... c-un paloş ca o limbă de foc... Şi mi-ai fi zis: Ioane... vezi bulucul[18] cela? Să nu mai fie! Şi unde m-aş fi săltat în scări, şi m-aş fi făcut nevăzut, şi m-aş fi întors năduşală şi sânge, şi aş fi zis: Nu mai sunt, măriata!... Ba uneori visez... Dacă...

ŞTEFAN: Oană, ce suflet e-n tine!

OANA: Se vede că tata cine-o fi fost a fost ostaş. ŞTEFAN *(se scoală într-o rână)*: Da... şi ce ostaş! OANA: L-ai cunoscut?

ŞTEFAN: Fireşte!... Era un om... de măsura mea... Cu mustăţi aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... nu... cu părul cărunt şi-l purta lunguleţ... ca şi mine...

OANA: Bietul tata! Şi cum a murit?

ŞTEFAN: Rănit la picior... ca şi mine... Ce fulgere... OANA: Nu fulgeră, măria-ta...

ŞTEFAN: Ca şi mine... Dă-mi un pahar cu apă...

OANA: Mă duc s-aduc proaspătă de la izvor... *(Iese prin stânga)*. ŞTEFAN: Şstor copii nu le-am spus... păcat!... Şi mi-e aşa de dragă ca ochii din cap... Î... Şi poate să mă duc călare pe Voitiş... E sângele meu în ea... Să-i mărturisesc barim ca-n vis, până mai e vreme... *(Se aude Oana suind repede scările.)* În inima mea, ca o dulce moleşeală... *(Oana vine c-un urcior de argint. Ia paharul de alabastru şi toarnă de sus)*. OANA: Ce rece şi limpede e!

ŞTEFAN: Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul şi vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineaţă...

OANA:
O!

măria-
ta!
ŞTEFAN:
Paharul!...

OANA: Dar nu bea repede... e prea rece...

ŞTEFAN: Nu... *(Ştefan bea şi începe să caşte.)* Mi-e somn... Îmi cad pleoapele... Oană... *(Oana vrea să tragă perdelele.)* Nu... parcă aş fi un osândit... Doftorii se vede vă mi-au dat un aromitor... Du-te la fereastră, Oană... *(Cască.)* Deschide fereastra... Aerul bun, dimineaţa... Soarbe-l pe gură... Răsuflă bine... *(Cască, se face că adoarme, apoi începe să vorbească can vis, rar şi cu glasul schimbat.)* O!... Ce?... Nu vreau... OANA *(sare de la geamuri)*: Măria-ta!

ŞTEFAN: ...Pe valea unde se-ntinde umbra norilor ca un oghial [19]... OANA: A adormit? Aşa de repede? Ca un copil la sânul mă-sei... Visează...

ŞTEFAN: ...Zidăria cenuşie... Departe... Castelul meu din Hârlău... OANA: L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă... Ce să fac? Îl iubesc aşa de mult... Aş vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, vesmintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte...

ŞTEFAN: ...E de mult... Nu... Răreşoaia... cânta de te slăvea cântece bătrâneşti... Tot am uitat... Peste câteva luni născu o fată... Da... eu... Ştefan... tatăl bun al ei...

OANA: De multe ori visezi ce cu gândul n-ai gândi.

Ştefan: ...La doi ani o iau ş-o aduc la curte... Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... o creşte ş-o îngrigeşte ca pe copilul ei...

OANA: Ce Dumnezeu! *(Să uită lung la Ştefan)*.
Răsuflarea grea... Doarme...

ŞTEFAN: ...N-a înţeles... De unde?... Se face mare... Ochii

verzi, părul rotunjit pe spate şi galben ca spicul copt... Oana!...

OANA: Poruncă, măria-ta! O! cum mi se bătu inima! Îmi vine să-l deştept. Mâinile mi s-ar topi ca ceara... În vis multe spune omul... ŞTEFAN: ...Mângâierea mea... Rodul meu din urmă... Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...

OANA *(se închină)*: Ferească Maica Domnului de jaful tătarilor şi de moartea voievodului nostru!

ŞTEFAN: ...Pe umărul stâng are un luceafăr... semn că este ea... OANA: Doamne!... Doarme... Visul lui mă arde... Mâna dreaptă îmi

furnică... Ochii verzi, părul rotunjit, doi ani, creşte la castel, nu i-am spus... E vis?... N-am voinţă... Şi-n vis vorba lui e poruncă... Să caut... să mă uit... Ah! rupeţivă, încheietori, dacă nu vă desfaceţi... Oh! D-aia îl iubeam, nu ca roabă, ci ca copil!... *(Ş-acoperă ochii şi plânge năbuşit.)* ŞTEFAN: Î... î... î...

OANA: Ce, măria-ta?

ŞTEFAN: Ah! ce vis frumos... ş-odată într-unul urât!... Cum mi se bate inima... apă... apă...

OANA: Apă, doamne! Bea apă, să-ţi treacă!

ŞTEFAN: Oană, Oană! Vino încoa, aici... *(Îi ia capul în mâini, o priveşte ţintă şi lung ş-o sărută de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.)* Ai înţeles, Oană?...

OANA: Da, măria-ta!
(Îi curg lacrămile.)
ŞTEFAN: Nu plânge...

OANA: Nu plâng... Sunt fericită şi nefericită... Fericită de vis, nefricită că suferi aşa de mult...

UN CURTEAN: Rareş vrea să intre cu d-a sila... I-am spus...

Scena III

ŞTEFAN, OANA şi PETRU RAREŞ, prăfuit şi noroit.

PETRU RAREŞ *(vine din stânga)*: Doamne!

ŞTEFAN: O! Rareş, eşti ca un câine scăpat din jujău... O! ho!

PETRU RAREŞ: M-a dus iubirea ca vântul şi m-a întors grijea ca gândul. Am trecut râuri iazuri, mocirle, viroage. Nam ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu ştiu. Ş-am ajuns. ŞTEFAN: Tot?

PETRU RAREŞ: Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubeşti ca pun frate. OANA: Cum ţi-am spus, Rareş.

PETRU RAREŞ: C-a p-un frate bun, din aceeaşi mamă şi din acelaşi... OANA: Cum?

PETRU RAREŞ: Din aceeaşi mamă...

OANA: Da, frate... *(Se îmbrăţişează.)*

ŞTEFAN: Două ramuri ale aceluiaşi stejar bătrân! Rareş, grozav te aşteptam... Ai! ai!...

OANA: Ce?

ŞTEFAN: Nimic... *(lui Rareş)* Na. Ia cartea asta. Bag-o în sân. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac [20]. Alege unul bine ferecat. Şi la drum. Zi şi noapte. Schimbă caii din popas în popas. Şi să nu te opreşti decât în Ţarigrad. Acolo so dai în mână marelui vizir. Şi să vesteşti tuturora să nu uiţi pe Ştefănel al răposatului Alexandru că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei şi azi,

2 iulie, se strâng glasurile ţării să-l aleagă şi mitropolitul Gheorghe să-l ungă.

PETRU RAREŞ: Da?

ŞTEFAN: De ce te uiţi aşa?

PETRU RAREŞ: Poi...

ŞTEFAN: Poi?

PETRU RAREŞ: Măria-ta...

ŞTEFAN: Nu vezi suflarea mea? Nu simţi încheieturile mele?... Cum să le simţi... Ai!... Ai auzit pe Ştefan văietânduse vreodată?

PETRU RAREŞ: Nu, măria-ta...

ŞTEFAN: L-ai văzut vrodată lungit în pat?

PETRU RAREŞ: Nu, măria-ta...

ŞTEFAN: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu-mi ascunz sfârşitul... *(Oana plânge năbuşit.)* Ah! Oană, Oană... vino încoa... trăieşte trăieşte moş Ştefan... Rareş, ca vântul!

PETRU RAREŞ: Ca vântul!

Scena IV

ŞTEFAN, OANA, un PIETRAR.

UN CURTEAN: Meşterul pietrar...

ŞTEFAN: Cine?... Să intre... Piatra care s-acopere ce a mai rămas din deşărtăciunea omului...

OANA: Deşertăciunea omului?

ŞTEFAN: Deşărt ca merticul cu boabe când ai golit merticul... OANA *(se sileşte ca să-l înţeleagă)*: Când ai golit merticul?

ŞTEFAN: N-ar fi totuna... Sunt deşert, dar de deşertăciuni niciodată n-am fost plin.

MEŞTERUL PIETRAR: Doamne, iacă ce-am făcut! *(Desfăşură un pergament.)*

ŞTEFAN: Tu?

MEŞTERUL PIETRAR: Din câte mi-ai spus, măria-ta. ŞTEFAN: Slovele prea mari şi prea mic chenarul. MEŞTERUL PIETRAR: Să sporesc chenarul.

ŞTEFAN: Piatra e mărginită de... *(Ş-arată.)* Dacă sporeşti chenarul în măsura slovelor ca să măreşti... *(pe furiş de Oana)* tocmai când... ai!... se micşorează... Să se ducă din el ceea ce a fost silnic cuprins şi abia aşteptată să izbucnească slobod... el... ai...! dar nu eu... Dacă măreşti piatra, se supără cei din dreapta şi cei din stânga... Acolo sunt toţi deopotrivă...

OANA: Cine se supără?

ŞTEFAN: Meştere, păstrează măsura. N-am vrut un lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ţi dau pe mână sufletul, ci trupul. *(Meşterul pietrar iese prin stânga.)*

OANA: Trupul?

ŞTEFAN: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?

OANA: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci când Dumnezeu n-a mai avut ce dărui?

ŞTEFAN: Taci... Simt ce e durerea...

Scena V

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, îmbrăcată în alb, şi OANA.

DOAMNA MARIA *(vine din dreapta)*: De mult te-ai deşteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...

ŞTEFAN: Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieşit, nu puteai pierde din ceea ce n-ai învăţat. Cele viitoare? Care înţelept nu va zice cu ecleziasticul: o sută de ani ca ziua de ieri? Oană... un pahar de apă... o... o... o!... Aşa-mi placi, Mario! DOAMNA MARIA: Ce te-a durut, măria-ta?

ŞTEFAN: Pe mine? Tot...
Pe mine? Nimic.
DOAMNA MARIA: Ţi-e
cald?

ŞTEFAN: Nu.

DOAMNA
MARIA:
Ţi-e
frig?
ŞTEFAN:
Nu.

DOAMNA MARIA: Cum te simţi?

ŞTEFAN: Ca doi oameni care ar ieşi din acelaşi om. Unul
rănit, celălalt mândru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după
cel mândru...

Scena VI

Cei de sus. Hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER vin din stânga.

HATMANUL ARBORE: Ce mai
faci, măria-ta? ŞTEFAN: Ce
mai face paharnicul Ulea?
HATMANUL ARBORE: El?
sănătos. ŞTEFAN: Adevărat? E
mai bolnav ca mine.
POSTELNICUL TOADER: Mai
mult se făcea...

ŞTEFAN: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă... Umbla
încet să nu-l simţă nimenea... Cum vi se pare vorba lui?

HATMANUL ARBORE: Nu i s-aude glasul. Şopteşte, nu
vorbeşte. ŞTEFAN: Şi ce şopteşte?

HATMANUL ARBORE: Nimicuri.

OANA: Nimicuri?

ŞTEFAN:
Dar ce
şopteşte,
Oană?
OANA: Ştiu

eu, măria-
ta?

ŞTEFAN: Fireşte că tu nu ştii, cum e firesc să ştie portarul Sucevei... HATMANUL ARBORE: Ce să ştiu, măria-ta?

ŞTEFAN: Luaţi seama la Ulea, la Drăgan şi la Stavăr... Bogdan ce face? POSTELNICUL TOADER: Împotriva voinţei lui, ceea ce ia poruncit măria-ta. Scrise lui Vladislav.

ŞTEFAN: Eu nu dau porunci
domnului meu... DOAMNA
MARIA: Dar fiului tău?

ŞTEFAN: Până ieri, el asculta, de ieri
încoa eu ascult... POSTELNICUL
TOADER: Au să vie doftorii, măria-ta.
HATMANUL ARBORE: Şi noi...

ŞTEFAN: O să s-adune ţara, şi voi slujiţi domnului, nu omului, lui Bogdan, nu lui Ştefan... Să nu se ţeasă vro urzeală...

HATMANUL ARBORE: Împotriva cui?

ŞTEFAN: Împotriva voinţei mele de când eram domn...

HATMANUL ARBORE: Voinţa ta, doamne? Ca apele Ceahlăului când se umflă primăvara. Ce zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?

ŞTEFAN: Ulea... Drăgan... Stavăr...

HATMANUL ARBORE: Dar n-a ruginit sabia care a slujit lui Ştefan! ŞTEFAN: Ho! domol, Arbore... domol... Vârâţi-vă printre cei ce se adună şi spuneţi că voinţa mea e să nu curgă sângele pe locaşul meu ohavnic [21]... (Ies Arbore şi Toader prin stânga.)

OANA *(lui Arbore)*: Temeţi-vă de oamenii care şoptesc.

Scena VII

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA, clucerul MOGHILĂ, doftorul CESENA, doftorul KLINGENSPORN şi doftorul ŞMIl cu nişte legături în mână. Toţi intră prin dreapta.

ŞTEFAN: Sunteţi câteşitrei? Să cunoaşte că v-aţi culcat târziu... DOFTORUL ŞMIL: Şi după ce s-ar cunoaşte, măria-ta?

ŞTEFAN: Ochii traşi... o! o! o!... Şmil... parcă un zugrav ţi-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucenic...

DOFTORUL ŞMIL: Ca un mucenic? Eu? Ca un mucenic? CLUCERUL MOGHILă: La măria-ta, nu se cunoaşte.

ŞTEFAN: Nu se mai cunoaşte... Nu te gândi la zilele dacuşi, ci la întruchipările de mai nainte...

CLUCERUL MOGHILă: Totdeauna, ai fost ca totdeauna! ŞTEFAN: Acu, ca niciodată... Şmil, dar ce sunt faşele acelea?

DOFTORUL ŞMIL: Astea? Pentru un copil sau pentru un om mare... ŞTEFAN: A?... Pentru un bătrân căzut în copilărie... A?

DOFTORUL ŞMIL: Care bătrân? Care copil? ŞTEFAN: Ho! Şmil... uită-te bine... DOFTORUL ŞMIL: Iacă mă uit...

ŞTEFAN: Şi nu-i vezi? DOFTORUL ŞMIL: Ce să văz? ŞTEFAN: N-ai dormit bine, Şmil...

OANA *(nemaiputându-se stăpâni, cade în genunchi)*: Măriata...

ŞTEFAN: Iacă bătrânul... Iacă şi copilul... Un copil parcă ar fi al meu... parcă... *(Îi bagă mâna prin păr.)* De mătase... învolt... ca un fum cald prin care ar trece razele soarelui...

OANA: Şi ce vor doftorii, măria-ta?

ŞTEFAN: Vor să te sărut... *(O sărută.)* Nu-i aşa Şmil? DOFTORUL ŞMIL: S-o săruţi? La asta mă gândeam!

ŞTEFAN: Mario... Oană... *(oftează lung)*... ieşiţi... Vă chem eu... DOAMNA MARIA: Ah!

OANA: Cum oftă, milostivul...

Scena VIII

ŞTEFAN, clucerul MOGHILă, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL.

ŞTEFAN: Gata?

DOFTORUL CESENA: Şi, *ilustrissime.*

DOFTORUL ŞMIL: Gata?... Aproape gata... Dacă mi-ai da voie... să stai aşa... cu faţa în jos... Aşa. Şi dacă mi-ai da voie, să trec pe sub măria-ta faşa asta...

ŞTEFAN: O! ho! ho!... Dacă mi-ai da voie, ş-un laţ de gât... Glumiţi, Şmil...

DOFTORUL ŞMIL: Să glumim? E vreme de glumă? Şi cu măria-ta? ŞTEFAN: Desfă, Şmil! Ştefan al Moldovei n-are nevoie să fie

legat! *(Doftorul Klingensporn aduce un mangal. În foc,*

fiare cu mânerul de lemn.)

DOFTORUL ŞMIL: Să fie legat? Dar când vom trece cu para focului în sus şi în jos, ca să ardem bine... Cum să nu sară-n sus măria-ta? ŞTEFAN: Vreau! *(Doftorul Şmil îi desface legăturile. Ştefan îşi întoarce privirile spre icoană.)*Vedeţi?... Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat ochii-n sus şi-a zis "Iartă-i pe ei, Doamne, că nu ştiu ce fac!" Şi el a răbdat pentru alţii, şi eu să nu rabd pentru mine? *(Se închină, apoi se aşează cu faţa în jos.)*

CLUCERUL MOGHILĂ: O!

ŞTEFAN: Aide! *(Scena se petrece după perdele.)*
DOFTORUL KLINGENSPORN: Acum încleştează mâinile. ŞTEFAN *(în torturi)*: *Otce naş ije esi na nebeseh*[22]...

Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău... Vie împărăţia ta... fie voia ta... precum în cer şi pre pământ... Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi... Şi ne iartă nouă datoriile noastre, precum şi noi iertăm datornicilor noştri... Şi nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăveşte de cel viclean... Că a ta este împărăţia şi puterea... şi mărirea... şi mărirea... şi slava în veci... şi puterea...

CLUCERUL MOGHILĂ: O! părintele nostru! ŞTEFAN: ...Şi ne izbăveşte de cel viclean... DOFTORUL ŞMIL: O! minunat om! DOFTORUL CESENA: Gesù Maria!

ŞTEFAN *(se aude ca din depărtare)*: Petru Aron... la Răuseni... întinse cursă fratelui său, tatălui meu Bogdan... Şi când îl străpunse, Bogdan îi zise... Câine, ce-ai făcut pe fratele tău... Şi când îşi dete sufletul strigă... a! a! o! o!

Scena IX

Cei de sus, DOAMNA MARIA, OANA, IRINA, REVECA vin din dreapta. La intrarea din stânga apare o clipă paharnicul ULEA şi stolnicul DRĂGAN.

DOAMNA MARIA: Ştefan... ce e, Ştefane?... OANA: Măria-ta... Ce e, măria-ta? PAHARNICUL ULEA: Ca şi mort... la lucru...

DOAMNA MARIA: E cald... *(Îi pipăie mâinile şi le sărută.)* N-a murit... OANA *(doftorilor)*: Nu e aşa că nu moare, că nu moare...

DOFTORUL ŞMIL: Nu moare... Are atâtea puteri... Aşa un suflet, Doamne...

DOAMNA MARIA: Cum îi picură năduşelile pe pernă... Ce mult a suferit... *(Reveca şi Irina, la iconostas, zic rugăciuni.)* DOFTORUL ŞMIL *(lui Klingensporn)*: Ai ars tot?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Tot ce era de ars.

DOFTORUL ŞMIL: Scapă... *(Doftorul Klingensporn şi doftorul Cesena dau din cap.)* Ce? Nu?

DOFTORUL CESENA: Si, signore.

DOFTORUL ŞMIL: Când s-o deştepta... oleacă de vin... *(Oana se repede şi aduce vin.)* Aşa, un vin tare, să puie la inimă...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Şi linişte, linişte... Dumnezeu va face şi minunea asta...

OANA *(turnând vin în paharul de alabastru, îi tremură mâna)*: E cotnar... d-ăl care-i place măriei-sale... *(S-aude tumultul în depărtare.)* DOAMNA MARIA: Tocmai acum? Mâine nu s-ar putea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cum? Să ieşim din cuvântul lui?... Unde se

află...

DOAMNA MARIA: Ce strigă?

CLUCERUL MOGHILă (ascultă): Nu s-aude.

ŞTEFAN *(în toropeală)*: Mai repede... arde... o! o! flăcări... DOFTORUL ŞMIL: Unde e paharul?

OANA: Iacătă-l!

ŞTEFAN *(se mişcă)*: Ce foc! o! o! *(Tumultul s-aude din când în când.)* DOAMNA MARIA: Foc nestins!

ŞTEFAN *(se întoarce, deschide ochii, se uită la toţi)*: Maria... Oana... Şmil... N-am murit?

DOAMNA MARIA: Nu... nu... *(Plânge şi-i sărută mâinile.)* ŞTEFAN: Atunci, de ce plângi?

DOFTORUL ŞMIL: Măria-ta, niţel vin...

ŞTEFAN: Şmil... *(Un zâmbet dureros. Soarbe vinul.)* Aaah! Dar ce mă arde aşa? Că bine ziceţi... Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea... Ia! *(S-aude tumultul mai limpede.)* Ce?... N-auz bine? Ba, auz... Ce strigă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Aleg pe Bogdan, măria-ta.

ŞTEFAN: Î... î... î... Parcă ş-un alt nume... Nu strigă toţi la fel... Cine să trăiască? *(Se scoală pe jumătate.)* Cine să trăiască?... Ştefan? Eu? Fiul cui?... Nepotul cui... Moghilă, vezi ce strigă... *(Moghilă se duce la fereastră şi se întoarce schimbat la faţă.)* Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?...

CLUCERUL MOGHILĂ: Nedesluşit... Mă repez să aflu... *(Iese*

repede prin stânga.)

DOFTORUL KLINGENSPORN:
Orice mişcare... DOFTORUL
ŞMIL: E moartea!

DOAMNA MARIA: Auzi, măria-ta!

ŞTEFAN: N-auz... S-a potolit... Iar încep?... A... a... a...
a!... *(S-aude glasul lui Ulea cerând domn pe Ştefăniţă.)*
Daţimi... ah!... daţi-mi... DOFTORUL ŞMIL: Ce faci... (*Toţi îl înconjoară d-aproape.)* DOFTORUL CESENA: Nu!

DOAMNA
MARIA:
Nu!
OANA:
Ah!

nu!
REVECA:
Nu!

IRINA: Nu!

DOFTORUL KLINGENSPORN: A! nu!

ŞTEFAN: Toţi, duşmani?... Şi tu, Oană?... *(S-aude din nou strigând pe Ştefăniţă. Se ridică în picioare.)*

DOAMNA MARIA: Nu... nu te duce...

ŞTEFAN: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană! sabia... sabia...
c-am să judec!... *(Oana îi dă sabia.)* Ştefan, nu Ştefăniţă... Viu,
viu, numaidecât! O! ho! ho! să se împlinească legea!... *(Ştefan pleacă repede şi, şchiopătând mai greu, iese prin stânga.)*

DOAMNA MARIA *(târându-se în genunchi)*: Ah! nu! nu te
duce! *(Se ridică în picioare şi fuge la fereastră.)* A!... se duce ca

un vifor... Ca un taur îndârjit în mijlocul mieilor!

DOFTORUL ŞMIL:
S-a sfârşit! Păcat!
DOAMNA MARIA:
Ah! Doamne!
OANA: N-a picat?

DOAMNA
MARIA: Da...
păcătosul...
OANA: Un
munte i-ar fi stat
în faţă!

DOAMNA MARIA: Spune poporului ceva... *(S-aude: "Să trăiască Bogdan!")* Se cutremură... Se întoarce... Vine... *(Toate izbucnesc în plâns.)*

Scena X

ŞTEFAN se opreşte pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, tulburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sângele. Toţi fac câţiva paşi spre el şi se opresc încremeniţi de durere şi de spaimă.

ŞTEFAN: O! cine vrea pe Ştefăniţă, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrân şi bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde... În

fiece ostaş e o fiară!... Iată!... Pândeşte călare... Calul îi tremură şi joacă... Bagă pintenii pân la rădăcină... Chiuie de-nfioară valea Racovăţului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele până nu mai simte mâna din umăr... Când mă văzu, îşi cuprinse faţa cu amândouă mâinele, şi eu cu amândouă o învârtii, şi trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospeşte... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e de

vină? Io, Ştefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ştefan voievod, i-am aşezat cu mâna mea coroana strămoşilor mei... El fu de faţă şi văzu ce vreau eu, şi tot sfatul, şi toată ostăşimea... Sufletu-mi nu vrea, şi ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină?... Se cutremura Moldova şi-o prăpastie se deschise... Şi cu acest sfânt oţel oprii cutremurul şi umplui prăpastia! *(S-aude: Să trăiască domnul Bogdan!)* Î... î... î... Da...! S-a împlinit legea! *(Scoboară treptele şi aruncă sabia.)* Ţi-ai împlinit menirea ca şi mine! Maria... Oana...

Răsuflarea... *(Cade pe braţele lor şi-l duc pe scaunul cu*

stemă.) Deschideţi geamurile... Apă... *(Oana îi dă apă în paharul de alabasru.)*

DOAMNA MARIA *(covârşită de durere)*: Măria-ta, să te odihneşti! ŞTEFAN: Mă voi odihni...

DOAMNA MARIA: Bogdan e domn... Uită tot...

ŞTEFAN: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de nimic... *(Suflă greu. Pipăie pe Maria şi pe Oana.)* Să dăruiţi paharul acesta Mânăstirei Putna... Nu vine...? Mai iute...

DOAMNA MARIA: Cin să vie, măria-ta?

ŞTEFAN: Nu, doamna aceea înfăşurată în negru... Ea o să vie mai degrab decât am dori-o... Poftim... Te-am privit datâtea ori în faţă... Nu mi-e frică de tine... *(Sughiţă.)* A! ci vin o dată, Bogdane, că nu pot...

(S-aude la intrare: Să trăiască vodă Bogdan! Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore şi toţi ceilalţi pârcălabi şi Sfatul domnesc, ostaşi, popor, şi cad în genunchi.)

BOGDAN: A! Măria-ta!

ŞTEFAN: E... (Sughiţă.) E... mă-ri-a-ta!... Frig... frig... *(Se*

uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.) Mai bine... *(Sughiţă.)* Mă... voi... odihni... *(Se întinde în şira spinării. Face cruce.)* O... o... o... Moldova... *(Îi cade capul pe pieptul Oanei.)*

(Din mulţime s-aude un geamăt lung.)

Cortina